

T.C.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı

Okulöncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**3-6 YAŞ ÇOCUKLARININ ZORBALIK DAVRANIŞLARI VE
ZORBALIĞA MARUZ KALMA DURUMLARININ İNCELENMESİ**

Muhsin YÖRÜK

**Danışman
Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR**

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2016

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Okulöncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**3-6 YAŞ ÇOCUKLARININ ZORBALIK DAVRANIŞLARI VE
ZORBALIĞA MARUZ KALMA DURUMLARININ İNCELENMESİ**

Muhsin YÖRÜK

Danışman
Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2016

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS/DOKTORA JÜRİ ONAY
FORMU**

M.A.K.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih vesayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 21.06.2016 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Muhsin YÖRÜK'ün "3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumlarının incelenmesi" konulu tez çalışması İlköğretim Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR

ÜYE : Doç. Dr. Ümit ŞAHBAZ

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Sevinç ÖLÇER

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA / MÜHÜR

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

× Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2016

Muhsin YÖRÜK

ÖZET

3-6 Yaş Çocuklarının Zorbalık Davranışları ve Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının İncelenmesi

Muhsin YÖRÜK

Bu çalışmada 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları cinsiyet, yaş grubu, anne-baba eğitim düzeyi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma sürecinde “Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)” ve “Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)” geliştirilmiştir. Yapılan analizler ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 215 çocuk oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği ve Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın formları öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Çalışma grubunun “Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği” ve “Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği” nden aldıkları puanların; cinsiyet, yaş grubu, anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelemek için fark testleri yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere göre ölçülen özellik bakımından grupların farklılık gösterip göstermediğine ise tek yönlü varyans analizi(ANOVA) ile bakılmıştır. Ayrıca anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden Scheeffe kullanılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, 3-6 yaş grubu çocuklarının zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumları cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha çok zorbaca davrandıkları belirlenmiştir. Ayrıca erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre akranlarının zorbalık davranışlarına daha çok maruz kaldıkları belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışları ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları yaş grubuna göre farklılaşmazken, anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 3-6 yaş, okul öncesi, zorbalık davranışları, zorbalık davranışlarına maruz kalma.

ABSTRACT

The Investigation Of The Peer Bullying And Peer Victimization / Exposing To Peer Bullying Of 3-6 Age Group Children

Muhsin YÖRÜK

In this study, it is intended to investigate tendency to peer bullying and peer victimization/ exposing to peer bullying of 3-6 age group children with respect to gender, age group, the educational level of parents. For this purpose “The Peer Bullying Determination Scale (Preschool Teacher Form)” and “The Victimization Scale (Preschool Teacher Form)” are developed. According to analyzes, the reliability and validity of these scales are proved.

The research was conducted with 215 children from preschools located in district of Antalya during 2015-2016 academic year. In this study, as data collection tool, Personal Information Form, The Peer Bullying Determination Scale and Scale of Determining Victims of Peer Bullying were implemented to teachers. Difference tests were made in order to examine whether there is a significant between the scores obtained from ‘The Peer Bullying Determination Scale’ and ‘The Victimization Scale’ according to gender, age group and educational level of parents. The one- way analysis of variance (ANOVA) has been used for determining whether the groups show difference in terms of the variables measured by independent variables. Also, Scheeffe from post-hoc tests has been utilized to identify which groups have the significant difference.

According to observation results, being bully and bully-victim of 3-6 age group children differ in terms of gender. In addition to this observation, it is seen that boys tend to peer bullying more than girls, and also they are exposed to peer bullying more than girls. With respect to data it is seen that whereas tendency to bullying and victimization of 3-6 age group children differ significantly according to educational levels of parents, these results don’t vary with age group.

Keywords: 3-6 age group children, Preschool, Peer Bullying, Peer Victimization

TEŞEKKÜR

Her zaman yanımda olan, yıldığım anlarda cesaretlendiren, yoğunluğuna rağmen her an ilgi ve desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR'a, lisans eğitimimden bu güne ulaştığım her anda sabırla dinleyen, eğitim hayatıma katkıda bulunan, yol gösteren hocalarım Sayın Doç. Dr. Ümit şAHBAZ'a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Sevinç ÖLÇER'e destek ve katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamım istatistik çalışmalarında yardımcı olan Arş. Gör. Burcu AKSEKİOğLU'na, güler yüzü ve desteğiyle her zaman beni cesaretlendiren oda arkadaşım Öğr. Gör. Seda ESKİDEMİR MERAL'e, çalışmamım her aşamasında yardımcı olan dostlarım Öğr. Gör. Onur KARAMAN'a ve Arş. Gör. Ceren KARAMAN'a, sürekli olarak beni motive eden mesai arkadaşlarıma teşekkür etmeyi borç bilirim.

Yaşamıma anlam katan, bu günlere gelmemi sağlayan tüm öğretmenlerime, anneme, babama, ağabeyime, her zaman yanımda olan ve destekleyen sevgili eşim Evrim'e, mutluluk kaynağımız biricik oğlum Deniz Halil'e saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Muhsin YÖRÜK

2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
BÖLÜM I	1
Giriş	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Alt Problemler	3
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Araştırmanın Önemi	4
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
BÖLÜM II	7
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	7
2.1 Kuramsal Çerçeve	7
2.1.1. Okul Öncesi Eğitim	7
2.1.2. Saldırganlık	8
2.1.3. Akran Zorbalığı	9
2.1.4. Saldırganlık ve Zorbalık İlişkisi.....	12
2.1.5. Zorbalık Şekilleri	13
2.1.5.1. Fiziksel Zorbalık	16
2.1.5.2. Sözel Zorbalık	16
2.1.5.3. İlişkisel Zorbalık	17
2.1.5.4. Sanal Zorbalık	17
2.1.6. Zorbalık Rollerini	17
2.1.6.1. Zorba	18
2.1.6.2. Kurban	19
2.1.6.3. Zorba-Kurban	20
2.1.6.4. Seyirciler	20
2.1.7. Zorbalığın Sıklığı	20
2.1.8. Zorbalık ve Cinsiyet	21

2.1.9. Zorbalık Davranışının Meydana Geldiği Ortamlar	22
2.1.10. Zorbalığın Sonuçları	22
2.2.İlgili Araştırmalar	23
2.2.1. Türkiye Dışında Yapılan Çalışmalar	24
2.2.2. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar	26
BÖLÜM III	35
Yöntem	35
3.1. Araştırma Modeli	35
3.2. Çalışma Grubu	35
3.3. Verilerin Toplama Süreci	37
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	38
3.3.2. Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ZBÖ)	38
3.3.2.1.Ölçeğin Geliştirilme Süreci	38
3.3.2.2.Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları	39
3.3.3. Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği	47
3.3.3.1.Ölçeğin Geliştirilme Süreci	47
3.3.3.2.Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları	48
3.4. Verilerin Toplanması	54
3.5. Verilerin Analizi	54
BÖLÜM IV	56
Bulgular ve Yorum	56
4.1. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbaca Davranma Durumları Cinsiyete Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	56
4.2. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbaca Davranma Durumları Yaş Grubuna Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	57
4.3. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbaca Davranma Durumları Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	58
4.4. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbaca Davranma Durumları Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	59
4.5. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Durumları Cinsiyete Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	60
4.6. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Durumları Yaş Grubuna Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	61
4.7. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Durumları Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	62

4.8. 3-6 Yaş Çocuklarının Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Durumları Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmakta Mıdır?.....	63
BÖLÜM V	66
Sonuç, Tartışma ve Öneriler	66
5.1. Sonuç ve Tartışma	66
5.2. Öneriler	70
KAYNAKÇA	72
EKLER	87
Ek-1: Kişisel bilgi Formu	87
Ek-2: Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)	88
Ek-3: Zorbaca Davranma Durumları Öğretmen Görüşü Formu	89
Ek-4: Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)	91
Ek-5: Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Durumları Öğretmen Görüşü Formu.....	93
ÖZGEÇMİŞ	94

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Normal Akran Çatışması İle Akran Zorbalığı Arasındaki Farklar.....	12
Tablo 2. Zorbalık Biçimlerinin Sınıflandırılması.....	15
Tablo 3. Çalışma Grubunun Cinsiyet, Yaş Grubu ve Kardeş Sayısına Göre Dağılımı.....	35
Tablo 4. Çalışma Grubunun Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	36
Tablo 5. Çalışma Grubunun Anne ve Baba Yaş Durumuna Göre Dağılımı.....	36
Tablo 6. Çalışma Grubunun Anne ve Baba Mesleğine Göre Dağılımı....	37
Tablo 7. Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları.....	40
Tablo 8. Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Maddelerinin Faktör Yükleri.....	41
Tablo 9. Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları.....	48
Tablo 10. Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Maddelerinin Faktör Yükleri.....	49
Tablo 11. Çocukların Cinsiyetine Göre Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Toplam ve Alt Boyutlar Puan Ortalamalarının t Testi Sonuçları.....	56
Tablo 12. Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Yaş Grubuna Göre Anova Sonuçları.....	57
Tablo 13. Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları.....	58
Tablo 14. Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları.....	59
Tablo 15. Çocukların Cinsiyetine Göre Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin Toplam ve Alt Boyutlar Puan Ortalamalarının t Testi Sonuçları.....	60

Tablo 16. Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Yaş Grubuna Göre Anova Testi Sonuçları.....	61
Tablo 17. Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları.....	62
Tablo 18. Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları.....	64

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil		Sayfa
Şekil 1	Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki.....	13
Şekil 2	Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Dört Boyutlu Modeli İçin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenleri Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri	43
Şekil 3	Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Yol Şemasında Hata Varyanslarının İncelenmesi.....	44
Şekil 4	Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Elde Edilen Yol Şeması.....	45
Şekil 5	Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin Dört Boyutlu Modeli İçin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenleri Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri.....	51
Şekil 6	Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin Yol Şemasında Hata Varyanslarının İncelenmesi.....	52
Şekil 7	Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Elde Edilen Yol Şeması.....	53

BÖLÜM I

Giriş

1.1.Problem Durumu

İnsan yaşamının ilk yıllarının önemi ilk çağlardan bugüne kadar vurgulanmış bir konudur. Buna karşın hak ettiği değeri alması özellikle 20. yüzyılda yapılmaya başlanan bilimsel araştırma sonuçlarıyla gerçekleşmiştir. Çalışmalar sonucunda görülmüştür ki; insan yaşamının en hızlı büyüme, gelişme ve olgunlaşma gösterdiği dönem okulöncesi dönemdir (Erol, 2007). Okulöncesi dönemi de kapsayan ve genellikle bebeklik ile ergenlik arasında kalan dönem olarak tanımlanan çocukluk yılları pek çok gelişimsel deneyimin ve becerinin kazanıldığı yıllardır. Bu yılları yaşayan çocuk; pek çok kaynakta 18 yaşına kadar olan birey olarak tanımlanır (UNICEF, 1998; Resmi Gazete, 2005).

Çocukluk yıllarına gelmeden önce birey, gelişimsel açıdan doğum öncesi, yeni doğan ve bebeklik dönemlerinden geçer. Doğum öncesinden itibaren bireyin tüm yaşantısı, çevresine uyum sağlama çabası içerisinde geçmektedir. Doğum sonrasında bebeğin içinde yaşadığı aile yapısı, bireyler arasındaki ilişkilerin niteliği, ailenin sosyo-kültürel statüsü, daha ileri yaşlarda ise akran grupları, okul ve toplumdaki diğer kurumlar, bireyler, toplumun değerleri, normları çocuğun gelişimine yardımcı olan ya da onu sınırlandıran çevresel faktörler olarak gösterilebilmektedir (Senemoğlu, 2003).

Sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki değişimler eğitim sisteminde de oldukça büyük değişimler yaratmaktadır. Çalışan annelerin sayısındaki artış, annelerin iş yaşamında aktif olarak rol almalarıyla yaşanan sosyal değişimler ve bu alanda yapılan araştırmalar okul öncesi eğitimi gündeme getirmiş, önem kazandırmış, yaygınlaşmasını sağlamıştır (Gülay, 2010; Salı, 2014). Bu değişimler çocukların daha erken eğitim faaliyetlerine başlamasına ve ailesi dışında ilk sosyal etkileşimlerini gerçekleştirmesine yol açmıştır.

Anaokuluna başlama çocuklar için çok heyecan verici ve geniş kapsamlı gelişimsel bir adımdır (Perren, 2000). Çocuk okul öncesi eğitim kurumlarında yeteneklerini keşfedip, gruba ne gibi katkıları olduğunu sosyal ortam içerisinde görecek, güçlü ve zayıf yanlarını keşfedecek, kabul görme veya dışlanma gibi sosyal deneyimlerle karşı karşıya kalacaktır (Akduman, 2012). Okul öncesi eğitime başlayan çocuklar

pek çok sosyal beceriye sahiptirler. Fakat öncelikle sınıfta kendisine yabancı olan çocuklarla ve yetişkinlerle, etkili bir şekilde ilişki kurmayla karşı karşıya kalırlar (Keskin, 2015). Okul öncesi eğitim kurumları bu açıdan çocukların genellikle ilk akran deneyimlerini yaşadıkları yer olmaları nedeniyle büyük önem taşımaktadır (Wood, Cowan ve Baker, 2002). Çünkü okul öncesi dönemde akranlarla gerçekleştirilen ilişkiler çocukların zihinsel, sosyal, duygusal, psikolojik ve fiziksel gelişimlerini etkileyebilmektedir (Gülay, 2009).

Okul öncesi eğitime başlayan çocuk pek çok açıdan olumlu etkileşimler geçirmekle birlikte bazı problemlerle de karşılaşabilmekte, akranlarıyla çeşitli çatışmalar yaşayabilmektedir. Bu çatışmalar zaman zaman zorbalığa (şiddete) maruz kalmaya kadar varabilmektedir. Okul ortamında gerçekleşen şiddet sadece kavga ve tacizden ibaret bir kavram değildir. Okul iklimini bozan pek çok eylem şiddet kapsamında değerlendirilebilir (Hernandez ve Seem, 2004).

En genel anlamıyla zorbalık(şiddet); bir ya da birkaç öğrencinin kendilerinden daha güçsüz gördükleri öğrencilere karşı güç kullanarak sürekli rahatsız edici davranışlarda bulunmaları olarak tanımlanmaktadır (Reid, Monsen ve Rivers, 2004). Bir saldırganlık biçimi olan zorbalık (Olweus, 1993) büyümenin kaçınılmaz bir parçası olarak algılanmıştır (Lyznicki, McCaffree ve Robinowitz, 2004). Zorbalık okul çocukları hayatında bitmek bilmeyen bir sorun olmakla beraber (Jan ve Husain, 2015) çoğunlukla çocukluk ve ergenlik döneminde ortaya çıkar ve evrensellik gösterir (Lipman, 2003). Yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde, zorbalık sorununun İngiltere, Batı Avrupa ülkeleri, Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya gibi birçok ülkede önemli bir sorun olarak algılandığı (Smith, 2000) tüm yaşam alanlarında ve okullarda görüldüğü belirlenmiştir.

Zorbalık üzerine yapılan araştırmalar 1990'a kadar sadece 62 iken, 1990-2000 arasında 289, 2000-2004 yılları arasında ise 562'ye ulaşarak önemli ölçüde arttığı gözlenmiştir (Berger, 2007). Olweus (2003) 8-16 yaşları arasındaki 150.000 İskandinav öğrenci ile yaptığı araştırmasında öğrencilerin %9'unun kurban, %7'sinin ise zorba olduğunu bulmuştur. Okul çağı çocuklarında akran zorbalığı sıklığı ile ilgili verilerde, %5 ile %54 arasında değişen oranlar bildirilmektedir (Nansel, Craig, Overpeck, Saluja ve Ruan, 2004). Kepenekçi ve Çinkır (2006)'ın çalışmasında ise öğrencilerin %36'sı fiziksel, %33'ü sözel, %28'i ilişkisel ve %16'sı cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. TBMM (2009)'nin raporuna göre öğrencilerin

%22'sinin fiziksel şiddet, %53'ünün sözel şiddet, %36,3'ünün duygusal şiddet ve %15,8'inin de cinsel şiddete maruz kaldığı ve %35,5'inin fiziksel şiddet, %48,7 'sinin sözel şiddet, %27,6'sının duygusal şiddet ve %11,7'sinin cinsel şiddet uyguladığını saptamışlardır.

Akran zorbalığına ilişkin çok sayıda araştırma yapılmış ve bu araştırmaların çoğunlukla ilköğretim ve lise yıllarına yönelik olduğu görülmüştür. Okul öncesi dönemde akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır (Akduman, 2012; Aslan, 2013; Gülay, 2008; Şahin, Demirağ ve Aykaç, 2009; Uysal, 2011). Bu çalışma ile okul öncesi eğitim döneminde yer alan çocukların zorbaca davranma ve zorbalığa maruz kalma durumlarının incelenmesiyle alana katkıda bulunma, elde edilen bulgulara dayalı olarak çeşitli öneriler geliştirme, okul öncesi dönemde görülen zorbalık davranışlarına yönelik olarak erken müdahale bilinci oluşturmak ve çocukların daha üst öğrenim kademelerinde yaşayabileceği sorunların etkilerini en aza indirmek amaçlanmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları çeşitli değişkenlere göre nasıldır ve bu özellikler arasında bir ilişki var mıdır?

1.3. Alt Problemler

1. 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları;
 - a. Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 - b. Yaş grubuna göre farklılaşmakta mıdır?
 - c. Anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
 - d. Baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
2. 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları;
 - a. Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 - b. Yaş grubuna göre farklılaşmakta mıdır?
 - c. Anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
 - d. Baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarını tespit etmek ve cinsiyet, yaş grubu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi değişkenleri açısından incelemektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem boyunca hızla gelişen beynin çevresel etkilere en açık olduğu dönem okul öncesi eğitim dönemidir. Bu dönemde çocuğun içinde bulunduğu çevre gelişimini ve öğrenme motivasyonunu derinden etkiler. Çocuğun ne kadar keşfedebileceği, neler öğrenebileceği ve hangi hızla öğrenebileceği çevresinin ne kadar destekleyici olduğuyula ve ne gibi olanaklar sunulduğuyula yakından ilişkilidir (MEB OÖEP, 2013). Sosyal açıdan uyumlu, başarılı, etkili sosyal ilişkiler kuran, sosyal beceriler kazandırılmaya çalışılan çocukluk dönemi sosyal becerilerinin yoğun olarak kazandırıldığı eğitim ortamları okul öncesi eğitim kurumlarıdır (Gülay ve Akman, 2009). Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların diğer çocuklarla beraber olma ihtiyacını karşılamakta ve grup oyunlarına katılarak benlik kavramının gelişmesini sağlamaktadır (Akduman, 2012). Çocuklar akranlarıyla çeşitli arkadaşlıklar kurar, bağlanmalar geliştirir, ortak ilgiler oluşturur ve çeşitli özel ilişkiler geliştirir (Laura, 2013).

Zorbalık, kişilerarası şiddetin bir biçimi, önemli bir halk sağlığı sorunu olarak ortaya çıkmaktadır (Lipman, 2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında sosyal etkileşimlere dayalı pek çok ilişki geliştirilirken zorbalık davranışlarının temellerinin atıldığı da görülür (Gillies ve Bosacki, 2003). Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal gelişimleri yeterince desteklenemeyen çocuklar okul dönemine geldiklerinde arkadaşlarıyla alay etme, takılma, zorbalık, saldırganlık gibi problem davranışlar gösterebilmektedirler (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Okullarda zorbalık (şiddet) yaygın olarak gözlenmektedir (Pellegrini,1998; Crothers ve Levinson, 2004). Çocuklarda ve ergenlerde zorbalık son yıllarda giderek artan bir toplumsal endişe kaynağı olmuştur (Beckman ve Svensson, 2015). Bu endişeye bağlı olarak tüm dünyada zorbalığı önleme çalışmaları üzerine her geçen gün artan bir ilgi olduğu da gözlenmektedir (Holt, Raczynski, Frey, Hymel ve Limber, 2013; Doğutaş ve Doğutaş, 2012).

Türkiye’de akran zorbalığına yönelik çalışmaların, ilköğretim, lise ve üniversite yıllarını kapsadığı, okul öncesi döneme yönelik çalışmaların sayıca çok az olduğu görülmüştür. Okul öncesi ve ilkokul döneminde çocukların sözel ifade ve okuma ve yazma becerilerinin yetersiz olması sebebiyle bu dönemlerde zorbalık davranışlarının tespit edilmesi zor olmaktadır. Zorbalık ve zorbalığa maruz kalma üzerine çalışmaların çoğu okul öncesi dönem çocukların okuma yazma bilmemesi ve araştırmaların anketle yapılması nedeniyle okul çağındaki çocuklar ve ergenler arasında yürütülmüştür (Perren, 2000; Aslan ve Tuğrul, 2013).

Sonuç olarak, akran zorbalığı tüm dünyada yaygın bir sorundur. Buna karşın ülkemizde akran zorbalığı ile ilgili çalışmaların daha çok lise ve ilköğretim öğrencileri arasında yapıldığı ve beklenen sıklıkta olmadığı gözlenmiştir (Ayas,2011; Gülay, 2010; Ayas ve Pişkin, 2011; Yeşilyaprak ve Balanuye, 2007; Üneri, 2011). Bu çalışma ile okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının iki boyutunda yer alan zorbaca davranma ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarının araştırılması, alan yazın eksikliği görülen bu yaş grubuna ait ölçek kazandırılması, 3-6 çocukları arasındaki zorbaca davranma ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarının kayıt altına alınması ve incelenmesi araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın bulguları;

1. 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında, Antalya Büyükşehir belediyesi içinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan ve araştırmaya katılmayı kabul eden okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarındaki çocuklarla,
2. Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” , “Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)” ve “Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)” ölçeklerinin ölçtüğü davranışlarla ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Akran: Yaşça denk, yaşıt, boydaş, öğür (Türk Dil Kurumu [TDK], 2014).

Akran ilişkisi: Aynı yaşta ya da gelişim, olgunluk düzeyinde olan; benzer geçmiş, değer, yaşantı, yaşam tarzı ve sosyal bağlamı paylaşan kişiler arasında karşılıklı ve devamlılık gösteren etkileşimlerin bütünüdür (Gülay, 2010).

Saldırganlık: Bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabasıdır (TDK, 2014).

Akran Zorbalığı (Şiddeti): Kışkırtma unsuru olmadan, birisine karşı tekrarlanan, sistemli ve yoğun olarak gerçekleşen psikolojik, fiziksel ve duygusal zarar verme ya da birisini rahat bırakmama, gücün dengesiz biçimde kullanılması ile şekillenen, hedef alınan kişide korku, endişe yaratmayı amaçlayan akran saldırganlığıdır (Olweus, 1993).

Akran Şiddetine Maruz Kalma: Güçlü olan çocuğun, daha güçsüz olana herhangi bir tahrik unsuru olmadan, tekrarlanan bir şekilde zorbalıkta bulunması (Akgün, 2005).

Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ZBÖ): 3-6 yaş grubu çocukları arasındaki zorbalık davranışlarında bulunanı tespit etmek için geliştirilmiş 38 maddelik ölçektir

Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (ZMÖ): 3-6 yaş grubu çocukları arasındaki zorbaca davranışlara maruz kalanı tespit etmek için geliştirilmiş 31 maddelik ölçektir.

BÖLÜM II

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde yapılan araştırmayla ilgili kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırma ile ilgili kuramsal bilgilere çeşitli başlıklar altında yer verilmiştir.

2.1.1. Okul Öncesi Eğitim

Alan yazında okul öncesi eğitimin birçok tanımı yer almaktadır. 1739 sayılı ve 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu'nda okul öncesi eğitim mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar şeklinde tanımlanmıştır.

14. Milli Eğitim Şurası'nda; "0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı ve çevre imkânları sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen, onları toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir" şeklinde tanımlanmıştır.

Zembat (1992)'a göre okul öncesi eğitim çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önünde bulundurularak çocukların sağlıklı bir biçimde fiziksel, duygusal, dil, zihinsel ve sosyal açıdan gelişmelerini sağlayıcı, aile ve eğitimcilerin etkin olduğu eğitimidir.

Oğuzkan ve Oral (1995) 'a göre okul öncesi eğitim "doğumdan ilköğretim başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan, bu yaş çocukların bireysel özelliklerine ve gelişimsel düzeylerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanaklarını sağlayan, onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren eğitim süreci" olarak tanımlamıştır.

Aral, Kandır ve Yaşar (2002)'a göre okulöncesi eğitim, doğumdan temel eğitime kadar olan dönemi kapsayan ve tüm gelişim alanlarının büyük ölçüde tamamlandığı, aile ve kurumlarda verilen eğitim sürecidir.

Ural ve Ramazan (2007)'a göre okulöncesi eğitim, 0-6 yaş arası çocukların, gelişimlerini sağlamaya yönelik sistemli, organize ve planlı her türlü eğitim etkinlikleridir.

Kuru-Turaşlı (2007)'ya göre okulöncesi eğitim, çocuğun tüm gelişim alanlarını desteklemeye yönelik, bireysel farklılıklarına uygun, mevcut potansiyelini ortaya çıkarmasını, geliştirmesini ve kendinin ifade etmesini amaçlayan dönemdir.

Okul öncesi ile yapılan tanımlamalara bakıldığında okul öncesi eğitimini; ilkökula kadar olan dönemi kapsayan, bireysel farklılıkları ve gelişim özelliklerini göz önünde bulunduran, çocuğun tüm gelişim alanlarını etkileyen, destekleyen ve geliştiren, aile ve okul işbirliğinde yürütülen, çocuğu temel eğitim kurumlarına hazırlayan eğitim dönemi olarak ifade edebiliriz.

2.1.2. Saldırganlık

TDK (2014) 'ya göre saldırganlık, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabasıdır. Alan yazında ülkeden ülkeye değişen saldırganlık tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Davranışçılara göre bir davranış başkasına zarar veriyorsa saldırgan davranış olarak nitelendirilir. Duygusal tanımlara göre saldırganlık, öfke duygusunun yol açtığı bir davranıştır (Yavuzer, 2011). Freud saldırganlığı; kişinin kendisine zarar vermek için duyduğu içgüdüsel isteğin benliğin izin vermemesi nedeniyle başkalarına yöneltilmiş ve davranışa dönüşmüş biçimi olarak tanımlar (Berger, 2007). Benzer şekilde Lorenz de saldırganlığı sürekli akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdü olarak tanımlar ve dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olması gerektiğini vurgular (Fromm, 1993).

Saldırganlık bir kişiye, bir nesneye ya da bir şeye zarar vermeyi, acı çektirmeyi, eziyet etmeyi amaçlayan bir davranış şekli olarak yapılabilmektedir (Aktaş, 2001; Ayas, 2010; Kağıtçıbaşı, 2004; Şahin, 2009). Davranışın saldırganlık olup olmadığını anlamak için yapılaş nedenine bakılması gerekmektedir. Davranış, zarar vermek amacıyla yapıyorsa saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Ayas, 2010)

Saldırganlık farklı kuramcı ve ölçütlere göre sınıflandırılmıştır. Saldırganlığın gerçekleştirilme biçimine göre, doğrudan ve dolaylı; amacına göre, araç olarak ve düşmanca; saldırgan davranışın altında yatan sebeplere göre, tepkisel ve amaca yönelik (Ayas, 2010; Fromm, 1993; Gülay, 2010) yumuşak (savunmaya dönük, tepkici) ve kıyıcı (yıkıcı, zalimlik) olarak sınıflandırılmıştır.

Küçük çocuklardaki saldırgan davranışlar, akranlarıyla etkileşiminde olumlu sosyal davranışların eksikliğinde veya yokluğunda üretilenlerin öğrenilmesidir (Uysal (2011). Okulöncesi dönemde fiziksel saldırganlık ortaya çıkabilmekte ve ileriki yaşlarda devamlılık gösterebilmektedir (Gülay, 2008). Cinsiyet açısından erkekler kızlara göre daha saldırgan, daha sinirli ve daha az empatik olarak değerlendirilirler (Gülay, 2008). Saldırgan davranmak gerginliği azaltsa bile, tahmin edilenin tersine saldırganlıkta bir artışa neden olmaktadır (Berger, 2007).

2.1.3. Akran Zorbalığı

Akran ilişkilerinin olumlu ve olumsuz davranışlarla şekillenen ya da sonuçlanan türleri bulunmaktadır. Bunlar akranlar tarafından kabul edilme, akranlar tarafından reddedilme ve akran zorbalığına uğrama olarak sınıflandırılabilir (Gülay, 2010).

Saldırganlığın alt boyutu olan zorbalık (bullying) kavramı güncel ve uluslararası bir sorundur (Camodeca ve Goossens, 2005; Levine ve Tamburrino, 2014; Smith, Cowie, Olafsson ve Liefoghe, 2002). Akran zorbalığı saldırganlıkla şekillenen problemleri bir ilişki türüdür (Gülay, 2010).

Zorbalıkla ilgili olarak Dan Olweus tarafından 1970 yılında gerçekleştirilmiş olan geniş ölçekli bir araştırma projesi akran zorbalığı sorunlarını araştıran ilk bilimsel çalışma olarak kabul edilmektedir. Çalışma Norveç ve İsveç'te yürütülmüş ve 1980'lerde zorbalığa karşı bir ulusal müdahale kampanyasının ilk örneği olmuştur (Smith ve Brain, 2000). Okul öncesi dönemdeki zorbalıkla ilgili çalışmaların son yıllarda başladığı ve her geçen gün ilgi odağı olmaya başladığını görülmektedir (Kochenderfer ve Ladd, 1996; Perren, 2000; Gülay, 2008; Uysal; 2011).

Yoleri (2014) ise iki tür davranış bozukluğundan söz etmektedir. Bunlar içselleştirilmiş davranış bozuklukları ve dışa vurulmuş davranış bozuklukları olarak adlandırılabilir. Dışa vurulmuş davranış bozuklukları saldırganlık, dövme, çalma, hiperaktivite, karşı çıkma, itaat etmeme olarak görülür.

Dışa vurulmuş bir davranış bozukluğu olarak da adlandırabileceğimiz zorbalık ile ilgili olarak farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Zorbalık bir kişinin bir süre boyunca bir ya da birden fazla kişinin olumsuz davranışına maruz kalması olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1993, akt. Ayas, 2010)

Pişkin (2002) zorbalığı bir veya birden çok öğrencinin, kendisinden daha güçsüz öğrencileri, kasıtlı ve sürekli rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık olarak ifade etmiştir. Gökler (2009)'a göre akran zorbalığı, saldırganlığın bir alt türü olarak, bir ya da daha fazla çocuğun, kendisini savunmaktan aciz olarak algılanan diğer bir çocuğa zarar vermeyi ya da rahatsız etmeyi amaçlayan davranışlardır.

Akran zorbalığı, bireysel ya da grup olarak başkalarına fiziksel, psikolojik, doğrudan ya da sözlü olarak baskı kurmaktır (Reynolds, 2003). Gücün defalarca, bilerek ve sistematik olarak kötüye kullanılması ve diğerlerine zarar verme olarak tanımlanabilir (Reid ve diğerleri, 2004).

Akran zorbalığı, bir bireyin ya da grubun bir bireye yönelik olarak uyguladığı, tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren, zarar verici ve incitici saldırgan davranışlardır (Güvenir, 2005). Doğan (2010)'a göre kasıtlı olarak yapılan, sürekliliği olan ve güç dengesizliğinin hâkim olduğu saldırgan bir davranış biçimidir.

Akran zorbalığı, grupların birbirlerini olumsuz yönde etkileyerek, birbirlerine karşı sözel, fiziksel veya sosyal saldırganlık içine girecek şekilde (isim takma, tehdit etme, usandırma, vurma vb.) farklı zaman dilimleri içinde tekrarlı olarak kaba güç kullanmasıdır (Tani, Paul, Greenman ve Schneider, 2003).

Akran zorbalığı, kişi ya da gruba karşı kasıtlı yapılan ve tekrarlanan her türlü zarar verici ve agresif davranıştır. Okulda şiddet bir öğrencinin ya da grup halindeki öğrencilerin diğer öğrenciler üzerinde kuvvet uygulayarak onlara zarar vermesi şeklinde görülür (Ural ve Özteke, 2007).

Polanin, Espelage ve Pigott (2012)'a göre akran zorbalığı, önemli bir güç farklılığı sonucunda; fiziksel, psikolojik, sosyal ya da diğer faktörler açısından zayıf olan bir kurbanı karşı saldırgan davranışlar içeren, zorlayıcı ve sürekliliği olan bir eylemdir.

Smith (1997) zorbalığı gücün sistematik olarak bir kişiye zarar vermek amacıyla kalıcı ve tekrarlayan eylemler ile gerçekleşen türü olarak ifade etmektedir. Craig, Pepler ve Blais, (2007)' e göre zorbalık akranlar arasında kötüye kullanım amaçlı ve farklı yaşlarda ve farklı biçimlerde görülebilmektedir. Hem birey halinde hem de grup halinde gerçekleşebilir (Lamb, Pepler ve Craig, 2009; Reid ve diğerleri, 2004).

Zorbalık; zarar verme arzusu, zarar verici davranış, güç dengesizliği, tipik tekrarlanan davranış, gücü haksız kullanma, saldırgan kişinin zevk alması, mağdurun bunaltılmış olma duygusu yaşaması davranış ve duygularını içerir (Ural ve Özteke, 2007). Davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için bu davranışın tekrar edilmiş olması, istenmeyen olumsuz sonuçlar oluşturması, büyük zararlara yol açması ve kurban ile zorba arasındaki dengesiz ilişkiyi göstermesi gerekir (Olweus ve Limber, 2007). Zorbalık bir tür saldırganlık olmakla birlikte, herhangi bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için sadece "saldırganlık" özelliği taşıması yeterli değildir. Fiziksel ya da psikolojik açıdan eşit ya da benzer güçte olan kişiler arasında gerçekleşen saldırganca eylemler akran zorbalığı olarak değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda taraflar arasında "eşit olmayan güç ilişkisinin olması", bunun "süreklilik" özelliği taşıması ve "kasıtlı" olarak yapılması özelliklerini de taşıması gerekmektedir. Yani bir defa yapılan ya da karşdakine istemeden zarar veren saldırgan davranışlar akran zorbalığı olarak nitelendirilmemektedir (Olweus, 1993). Zorbalığın bu özellikleri, saldırganlıkla karşılaştırıldığında zorbalığın daha sabit ve sürekli bir davranış biçimi olduğunu göstermektedir (Aslan ve Tuğrul, 2014).

Gülay (2010) 'a göre zorbalık tanımlamalarının ortak noktaları bir araya getirildiğinde zorbalığın aşağıdaki biçimlerde gerçekleştiği görülmektedir.

- * Kışkırtma unsuru olmadan,
- * Birisine karşı tekrarlanan, sistemli ve yoğun olarak gerçekleşen psikolojik, fiziksel ve duygusal zarar verme,
- * Hedef alınan kişiyi rahat bırakmama,
- * Hedef alınan kişide korku, endişe yaratmayı amaçlayan biçimlerde gerçekleşir.

Okullarda yaygın olarak karşılaşılan ve özellikle güçsüz öğrencilere, kendilerinden daha güçlü ya da kişilerce veya diğer öğrencilerce uygulanan zorbalık, çoğu zaman etkisiz görülen fakat çözüm gerektiren bir şiddet türüdür. Zorbalık davranışı, birini

küçümsemek için başvurulan, sürekli fiziksel, psikolojik, sosyal, sözlü veya duygusal metotlardır (Yılmaz ve Çınar, 2014). Levine ve Tamburrino (2014) okul öncesi dönemde akran zorbalığının yükselen bir problem olduğunu ifade etmektedir.

Akran zorbalığı bir akran çatışması olmakla birlikte arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Normal akran çatışması ile akran zorbalığı arasındaki farkları Güvenir (2005) Tablo 1’de yer alan şekilde ifade etmiştir.

Tablo 1.

Normal Akran Çatışması İle Akran Zorbalığı Arasındaki Farklar (Güvenir, 2005)

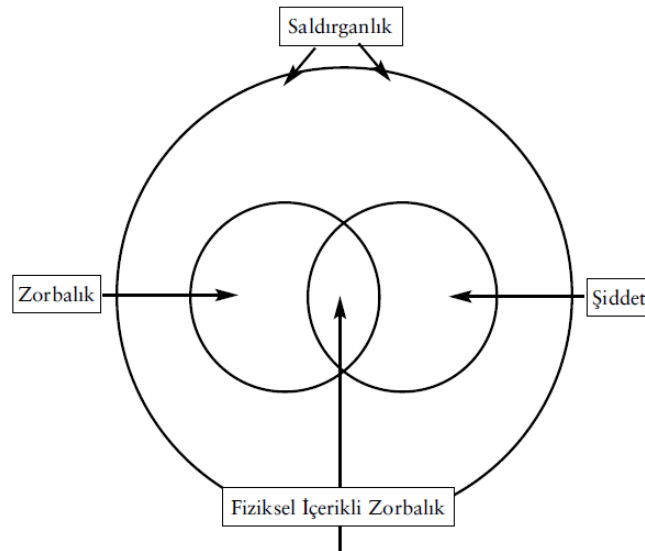
NORMAL AKRAN ÇATIMASI	AKRAN ZORBALIĞI
Eşit güçler, arkadaşlık var	Güçte dengesizlik, arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler var
Ciddi değildir	Ciddidir, fiziksel ve ruhsal zarara yol açar
Güç ve dikkat arayışı yok	Güç ve kontrol arayışı vardır
Belli bir kazanç arayışı yok	Güç kazanmayı ya da belli bir eşyayı, parayı almayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma vardır	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir.	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki	Sadece mağdurda yoğun olumsuz duygusal tepki

2.1.4. Saldırganlık ve Zorbalık İlişkisi

Zorbalık saldırganlığın bir alt boyutu olmakla birlikte alan yazında eş anlamlı olarak kullanıldığı da görülmektedir. Pişkin (2002) zorbalığın fiziksel boyutta olduğunda aynı zamanda şiddet olarak değerlendirildiğini, sözel ve duygusal boyutta yer aldığı ise şiddet olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bedensel veya zihinsel güçleri yaklaşık olarak eşit iki kişinin birbirleriyle tartışması ya da kavga etmesi saldırganlık özelliği taşımasına karşın, zorbalık olarak adlandırılmaz. Saldırganlık ve şiddet tanımları incelendiğinde, saldırganlığın şiddet ve zorbalık gibi kavramları içeren daha geniş bir kavram olduğu görülmektedir (Yavuzer, 2011). Zorbalık saldırganlığın alt türü olarak değerlendirilmekle birlikte, herhangi bir kışkırtma olmadan meydana geldiği için saldırganlıktan farklıdır (Pekel, 2004). Zorbalığı saldırganlıktan ayıran diğer unsur, şiddete maruz kalan çocuk ile şiddeti gerçekleştiren çocuk arasındaki güç eşitsizliğidir (Camodeca ve Goossens, 2005).

Smith ve Brain (2000) tekrarlama ve güç dengesizliği kriterlerinin evrensel olmasa da kabul edilmiş olduğunu ve artık yaygın olarak kullanıldığını belirtmişlerdir. Zorbalık bazı özelliklerle diğer saldırgan davranış formlarından ayırt edilirken tekrarlama ve güç dengesizliği kriterleri göz önünde bulundurulur (Lipman, 2003). Zorbalıkla ilgili olarak 3 temel unsur dünya çapındaki tüm bilim adamları tarafından kabul edilir. Bunlar; tekrarlama, zarar verme ve güç eşitsizliğidir (Nansel ve Overpeck, 2003; Rigby, 2002).

Saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramları iç içe olmakla birlikte birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Olweus tarafından saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramları arasındaki ilişki şöyle ifade edilmektedir.

Şekil 1. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki (Olweus,1999, akt Gökler; 2009)

Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişkiyi özetleyen Şekil 1 incelendiğinde zorbalık ve şiddetin saldırganlığın bir alt boyutu olduğu ve fiziksel içerikli zorbalığında ikisinin kesiştiği ortak alanda olduğu görülmektedir.

2.1.5. Zorbalık Şekilleri

Zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, zorbalığın çeşitli biçimlerde ele alındığını görmekteyiz. Çeşitli araştırmalarda zorbalığın; doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki boyutta; fiziksel, sözel, duygusal ve tehdit etme olmak üzere dört boyutta; fiziksel, sözel ve Dolaylı zorbalık olarak üç boyutta; kötülük isteği olan ve kötülük isteği olmayan diye iki boyutta ele alındığını görmekteyiz (Ayas, 2010).

Öğrencilerin, farklı kişi ya da kişilerce maruz bırakıldıkları şiddetin şekilleri farklılaşmaktadır. Zorbalık çeşitli şekillerde (fiziksel, sözel, ilişkisel) gerçekleşmekle beraber uzun ömürlü sonuçlarıyla her okulda yaygındır (Berger, 2007). Zorbalık, fiziksel, sözlü, ilişkisel, siber ve cinsel birçok eylem türünü içerir (Olweus ve Limber, 2007).

Araştırmacılar akran zorbalığının türlerini doğrudan yani yüz yüze (lakap takma, vurma) ve dolaylı (direkt çatışma olmadan sıkıntı, kötü niyetli söylentiler, görmezden gelme, suçlama) olarak da sınıflandırmışlardır (Craig ve diğerleri, 2007; Mynard ve Joseph, 2000).

Doğrudan zorbalık açık bir güç ifadesidir ve fiziksel saldırganlığı (örneğin, vurma, tekmeleme) ve sözel saldırganlığı (örneğin, hakaret, ırkçı veya cinsel taciz, tehdit) içerebilir. Dolaylı zorbalık (ya da ilişkisel saldırganlık) sosyal ilişkilerin gizli manipülasyonları ile zarar vermek (dedikodu ve söylentiler yayma gibi) ya da bireyi dışlama yoluyla mağdur etmektedir (Lamb ve diğerleri, 2009). Zorbalık fiziksel, sosyal dışlama ve sözel olarak da sınıflandırılmıştır. Bu zorbalık çeşitlerinden fiziksel ve sözel zorbalık gözlenebilir olduğundan doğrudan zorbalık, sosyal dışlama ise dolaylı zorbalık olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1993, akt. Ayas, 2010).

Zorbalık davranışları, davranış içerikleri bakımından da farklı türlere ayrılır. Bu türlerden en çok ortaya çıkan; fiziksel zorbalık ve ilişkisel zorbalıktır (Aslan ve Tuğrul, 2014; Levine ve Tamburrino, 2014). Zorbalığın bu iki türü de erken çocukluk döneminde görülebilir (Levine ve Tamburrino, 2014).

Rigby (1997) zorbalığı, kötülük isteği olan ve kötülük isteği olmayan diye İki boyutta ele almaktadır. Kötülük isteği olan zorbalık; kötü niyetli, gücü ile karşıdakine bilinçli olarak zarar veren, zorbanın keyif alması olarak tanımlamaktadır.

Zorbalık fiziksel, sözel, sosyal dışlama (Olweus,1993) , ilişkisel ve kişisel eşyalara saldırı (Mynard ve Joseph, 2000), duygusal ve cinsel olarak da sınıflanmıştır (Eliot, 1997). Smith ve diğerleri (2002) zorbalığı genel zorbalık, sözel ve fiziksel zorbalık, sadece sözel zorbalık, sosyal dışlanma, sadece fiziksel saldırganlık ve ağırlıklı olarak fiziksel saldırganlık olarak altı ana tipe ayırmıştır. Pişkin (2005) zorbalığı fiziksel, sözel, dışlama-yalnızlaştırma, söylenti çıkarıp yayma ve bireyin mal ve eşyalarına zarar verme olarak sınıflandırmıştır.

Zorbalığın en belirgin şekli ve en yaygın formları tekrar tekrar vurma, itme, kovalama veya tehdit etmedir. Diğer şekiller isim takma, hakaret etme, alay etme, yalan söylemek, sosyal dışlama veya izolasyondur. Başka bir şeyler çalma, bir çocuğun eşyalarını almak veya bunlara zarar vermek de zorbalıktır (Jan ve Husain, 2015; Schroeder, 2006). Ayrıca zorbalık sözlü ve fiziksel saldırılar, tehditler, 'şaka' ya da dil, alay ve eleştirme, hakaret davranış ve yüz ifadeleri içerebilir(Jan ve Husain, 2015).

Alan yazın incelendiğinde okul öncesi dönemde rastlanmasa da cinsel zorbalık ve sanal zorbalık türlerine de rastlanmaktadır. Cinsel zorbalık elle sarkıntılık etmek, kızların eteklerini açmak, erkeklerin pantolonlarını indirmek gibi cinsel içerikli davranışlardan oluşmaktadır (Doğan, 2010) ve ilişkisel saldırganlık içinde yer almaktadır (Levine ve Tamburrino, 2014). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasına sanal zorbalık (cyber bullying) zorbalık türü de eklenmiştir (Ayas, 2010).

Tablo 2'de Rigby (1996) tarafından özetlenen zorbalık biçimlerinin sınıflandırılması görülmektedir.

Tablo 2.

Zorbalık Biçimlerinin Sınıflandırılması (Rigby,1996)

Zorbalık Biçimleri	Doğrudan	Dolaylı
Fiziksel	*Vurma *Tekme *Tükürme *Taş Fırlatma	*Başka birine saldırtmak
Fiziksel olmayan/ Sözel	*Sözlü Hakaretler *Ad Takma	*Birisini başka birine hakaret etmeye ikna etme *kötü niyetli söylentiler yayma
İlişkisel	*Tehdit ve Müstehcen hareketler	*Eşyalarını Saklama ve Çıkarma *Gruptan veya Aktiviteden kasıtlı dışlama

2.1.5.1. Fiziksel zorbalık.

Fiziksel zorbalık kurbanı zarar vermeyi amaçlayan doğrudan ve açık fiziksel saldırıları içermektedir (Gillies ve Bosacki, 2003). Fiziksel zorbalık; amaçlı gerçekleşen ve süreklilik gösteren fiziksel şiddetin herhangi bir şekilde kullanılması ve tehdidi olarak ortaya çıkan zorbalık davranışlarından oluşmaktadır (Aslan ve Tuğrul, 2014; Ayas, 2010). Fiziksel zorbalık kurbanına tükürme, vurma, itme, yumruk atma, tekmeleme, tokat atma, çimdikleme, kavga etme, çelme takma, ısırma, saçını çekme, nesneyi/oyuncağı/boyayı zorla isteyerek ve bilerek elinden alma davranışlarını içermektedir (Aslan ve Tuğrul, 2014; Craig, Peple ve Blais, 2007; Doğan, 2010; Eliot, 1997; Green, 2007; Levine ve Tamburrino, 2014; Lyznicki, McCaffree, ve Robinowitz, 2004; Olweus ve Limber, 2007; Schoen ve Schoen, 2010; Smith, Cowie, Olafsson ve Liefoogle, 2002). Ayrıca birisinin burnunu tutmak, ödev kağıda karalama yapmak, yemeğini çalmak gibi eylemlerin olabileceğini de belirtmektedir (Berger, 2007).

Fiziksel zorbaların büyük çoğunluğu erkektir. Özcebe, Çetik ve Üner (2006)'in yaptıkları çalışmada öğrencilerin en fazla fiziksel şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Çoğunlukla öğrenciler arasında fiziksel zorbalık davranışları sergilenmekle birlikte zaman geçtikçe fiziksel zorbalar daha fazla saldırgan olurlar ve zorba davranışlarını yetişkinliklerine de taşıyabilirler (Gökler, 2009).

2.1.5.2. Sözel zorbalık.

Sözel şiddet; zorbaların, kurbanlarını kullandıkları sözlerle yıpratmasıdır. Bu zorbalık türünde zorbalar doğrudan olarak sarf ettikleri sözlerle kurbanlarını incitmeyi istemektedirler (Uysal ve Dinçer, 2012). Sözel zorbalık Dolaylı saldırganlık içinde yer alırken(Levine ve Tamburrino, 2014) dolaylı eylemler olarak nitelendirilmektedir (Lyznicki ve diğerleri, 2004)

Sözel zorbalık küfürlü konuşma, isim takma (örn. dört göz, sırik, şişko), hakaret etme, bağıрма, laf ile sataşma, tehdit etme, küçük düşürme, kötü şakalar yapma, biri hakkında kötü şeyler yazma, kırıncı notlar bırakma, aşağılayıcı sözler söyleme, ırkçı sözler söyleme davranışlarını içermektedir (Ayas, 2010; Berger, 2007; Craig ve diğerleri, 2007; Doğan, 2010; Eliot, 1997; Lyznicki ve diğerleri, 2004).Sözel zorbalık fiziksel zorbalıktan daha yaygın olarak görülmektedir (Berger, 2007).

2.1.5.3. İlişkisel zorbalık.

Dolaylı zorbalık olarak da adlandırılan (Sharp ve Smith, 2003) ilişkisel zorbalık, fiziksel olmayan hareketle (Aslan ve Tuğrul, 2014) kurbanları dışlama ve incitme amacıyla sosyal ilişkilerin gizli olarak güdümlenmesidir (Lamb ve diğerleri, 2009).

İlişkisel zorbalık bilinçli olarak arkadaşını görmezden gelme, oyuna almama, konuşma yapmasını engelleme, sosyal dışlanma, kötü niyetli dedikodu çıkarma, tehdit etme, sosyal statüyü, arkadaşlığı/yakın ilişkiyi bozma yoluyla bir başkasını niyetli olarak incitme /zarar verme, bir akranı onun söylediğini yapmadığı sürece onu oyuna almamakla tehdit etme, bir akranına kızdığında onu oyun grubundan dışlama ve diğer çocukların bir akranını sevmemesi için uğraşma davranışlarıyla örüntülüdür (Aslan ve Tuğrul, 2014; Aslan ve Tuğrul, 2013; Berger, 2007; Craig ve diğerleri, 2007; Lyznicki ve diğerleri, 2004). İlişkisel zorbalık olumlu dil gelişimi ile ilgilidir (Bonica, Arnold, Fisher, Zeljo ve Yershova, 2003) ve zorbalık genellikle zorbalık için başkalarını kullanır ve kurban ya da kurbanları gruptan izole etmek şeklinde görülür (Gillies ve Bosacki , 2003).

2.1.5.4. Sanal zorbalık.

Son yıllarda, teknoloji ile birlikte metin mesajları ve internet yoluyla bireylere sıkıntı veren siber zorbalık ortaya çıkmıştır (Lamb ve diğerleri, 2009). Siber zorbalık olarak da adlandırılan sanal zorbalık teknolojinin gelişmesi ile birlikte hayatımıza giren bilgisayar ve cep telefonlarını kullanarak yapılan bu zorbalık türünde rahatsız edici SMS mesajları ve e- postalar göndermek, anlık ileti programlarını (MSN,Yahoo Messenger) veya sosyal iletişim sitelerini (MySpace.com, facebook.com) kullanarak rahatsız etmek ve kişiden habersiz onun ismini ve fotoğraflarını kullanarak uygunsuz web sayfası hazırlamak gibi davranışlar olarak tanımlanır (Doğan, 2010). Sanal zorbalık Lyznicki ve diğerleri (2004) tarafından dolaylı eylemler olarak sınıflandırılmıştır.

2.1.6. Zorbalık Roller

Zorbalık rolleri zorba, kurban, zorba-kurban ve seyirci olmak üzere ayrılmaktadır. Zorbalık davranışını başlatarak bu davranışların devam etmesini sağlayan kişi ya da kişilere zorba (bully), zorbalığa maruz kalan kişi ya da kişilere kurban (victim), hem zorbalık yapan hem de zorbalığa maruz kalan kişi ya da kişilere zorba-kurban (bully-victim), zorba ve kurban arasında zorbaca davranışlar meydana gelirken bu duruma

müdahale etmeden seyreden kişi ya da kişilere de seyirci denilmektedir (Ayas, 2010; Camodeca ve Goossens, 2005; Olweus, 1993; Perren ve Alsaker, 2006; Seals ve Young, 2003).

Zorba ve kurban rolleri dışında altı rol tanımlamıştır. Bunlar, zorbalığa etkin olarak katılan ancak genellikle başlatıcı olmayan “yardımcılar (henchmen)”; zorbalığı destekleyen, ancak etkin olarak katılmayan “destekleyiciler (supporters)”; zorbalıktan hoşlanan ancak açık bir biçimde destek vermeyen “edilgen destekleyiciler (passive supporters)”; olup biteni izleyen fakat kimsenin yanında yer almayan “ilgisiz izleyiciler (disengaged onlookers)”; zorbalıktan hoşlanmayan ve kurbanın yanında yer alması gerektiğini düşünen ancak bunu yapmayan “olası savunucular (possible defenders)”; zorbalıktan hoşlanmayan ve kurbanı yardım etmeye çalışan “kurbanın savunucuları (defenders of the victim)”dır (Olweus 1993, akt. Ergül,2009). Zorbalık aynı iki kişi arasında devam eder ve sırayla kurban veya zorba olmak üzere farklı roller üstlenebilirler (Schroeder, 2006).

2.1.6.1. Zorba.

Zorbalık, tekrar eden kabalık veya tekrar eden kurbanlaştırma (Schroeder, 2006) iken zorba genellikle zorbalığı başlatan ya da planlayan olarak ifade edilmektedir (Olweus ve Limber, 2007).

Zorbalar genellikle güçlü olan ya da şiddete maruz kalan çocuklar tarafından güçlü olarak algılanan çocuklardır. Zorbalar akranları içinde etkin, girişken, popüler, düşmanlık hisleriyle dolu ve atak olabilmektedirler (Gülay, 2010). Zorba öğrenciler, sözel ve sözel olmayan eylemleriyle diğer öğrencileri korkutmakta, alay etmekte, sahip olmaları gereken özgür öğrenme haklarını ellerinden almakta, eşyalarına zarar vermekte, kendilerini ifade etmelerini engellemekte, dolayısıyla çocukların kendilerini okulda güvensiz hissetmelerine ve sıkça devamsızlık yapmalarına sebep olmaktadır (Şahin ve diğerleri, 2009). Zorbalar, kurban durumundaki kişilere acı çektirmekten ve onlara zarar vermekten zevk almakta, kurbanlarıyla neredeyse hiç empati kuramamakta ve onları bu şekilde davranmaya kurbanların kışkırttığını söyleyerek kendilerini savunmaktadırlar (Şahin ve diğerleri, 2009). Zorbaların saldırgan, kavgacı, yıkıcı, olumsuz benlik saygısına ve düşük düzeyde sosyal yeterliliğe sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca zorbalar zorbalığa karşı diğer çocuklara göre daha olumlu tutumlar içinde bulunmaktadırlar (Gülay, 2010).

Zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin ortak özellikleri şunlardır (Güvenir, 2005, s.41).

1. Genellikle benlik saygısı normal ya da normalin üstündedir.
2. Saldırganlığın ve çatışmanın yoğun olduğu ailelerden gelmektedir.
3. Erişkin yaşlarına gelindiğinde bu çocukların yarısından çoğu suça eğilim gösterir.
4. Empati kurma yeteneğinden yoksundur.
5. Duygusal izolasyonu vardır.
6. Ailede model olarak görebileceği erişkinler arasında şiddet yaygındır.
7. Sosyal becerilerde ve ilişki kurma biçimlerinde yetersizlik vardır.
8. Saldırgan ve dürtüsel mizaca sahiptir. Erkeklerde fiziksel üstünlük de eşlik eder.

2.1.6.2. Kurban.

Akran zorbalığına maruz kalan çocuklar kurban olarak adlandırılmaktadır (Olweus ve Limber, 2007). Kurban genellikle daha genç, küçük ve güçsüz ve saldırganlıkla baş etme becerisine sahip olmayandır (Schroeder, 2006). Kurbanlar; fiziksel olarak zayıf oldukları için akranlarının taleplerine boyu eğenler pasif, başkalarına sataşarak karşılığını verenler kışkırtıcı, akranları arasında kabul görmek ve sevilme için kurban rolünü üstlenenler gönüllü, sürekli olarak kurban olmak isteyenler ise kronik kurbanlar olmak üzere sınıflandırılabilirler (Ayas, 2010).

Bazı çocuklar zorbalığa kavga ile veya savunma ile cevap verirken, bazı çocuklar saldırganın kışkırtmasını pasif bir şekilde kabul eder. Pasif kurbanlar utangaç olmaya ve diğer çocuklardan daha az sosyal olmaya eğilimlidirler (Ayas, 2010; Storey ve Slaby, 2013). Zorbaca davranışa maruz kalan çocuklar sakin, pasif ve fazla arkadaşına sahip olmayan çocuklardır (Ayas, 2010). Kurbanlar uyum sağlamak için güçlü bir istek duyarlar fakat sosyal gruplara girmekte ve arkadaş edinmekte zorluk çekerler. Kötü bir muamele gördüklerini veya akranları tarafından dışlandıklarını düşünürler fakat bu durumu nasıl değiştireceklerini bilmezler (Storey ve Slaby, 2013).

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin ortak özellikleri şunlardır (Güvenir, 2005, s.42).

1. Güvensiz ve kendini koruyamayan pasif ve boyun eğicidir.
2. Utangaç ve içine kapanıktır.
3. Yakın arkadaşı yoktur.
4. Genellikle aşırı koruyucu ailelerin çocuğudur.

5. Farklı ırk ve etnik grup üyesi olabilir.
6. Farklı özelliklere sahip olabilir. Kekemelik vb.
7. Özel öğrenme gereksinimi ya da engeli olabilir
8. Pahalı eşyalara sahip olabilir.

2.1.6.3. Zorba-Kurban.

Bazı çocuklar hem zorbalık yapmakta hem de zorbalığa hedef olabilmektedir. Bu çocuklarda depresyon, düşük benlik saygısı, aşırı tepkisel davranışlar, düşük akademik başarı ve akranlar tarafından reddedilme görülür (Ayas,2010; Pekel, 2004). Buna karşın, daha saldırgan olan kurbanlar sözlü ve fiziksel olarak karşılık vermeye eğilimlidirler. Bu çocuklar daha saldırgan arkadaşlıklar kurarlar ve zorbalarla birlik haline girerler. Bu çocuklar bazen “zorba-kurban” olarak kabul edilirler (Storey ve Slaby, 2013).

2.1.6.4. Seyirciler.

Zorbalık sadece zorba ve kurban arasında gerçekleşmemekte aynı zamanda olay meydana gelirken bir grup da bu olayları seyretmektedir. Bu grubun bir kısmı olayları seyretmekte bir kısmı ise müdahale etmektedir (Ayas, 2010). Seyirciler ise olaya tanık olurlar ve aktif olarak zorbaya karşı konuşup direnebilirler (Olweus ve Limber, 2007).

Seyirciler kızgınlık, intikam hissi ve çaresizlik duygularını yaşayabilirler. Bir gün kurban olmaktan korkarlar ve olayları durduramadıkları için suçluluk hissedebilirler (Ayas, 2010).

2.1.7. Zorbalığın Sıklığı

Çocukluk yıllarında ve okulda zorbalık yaygın ve önemli bir sorun olarak kabul edilmekle beraber (Crothers ve Levinson, 2004) zorbalıkla ilgili raporlarda büyük farklılıklar görülmektedir. Ölçüm için kullanılan yöntemler ve zorbalık tanımının farklı olarak ifade edilmesi nedeniyle uluslararası karşılaştırmalar güvencesiz kalır (Beckman ve Svensson, 2015).

Okul zorbalığının sıklık derecesini araştıran çalışmalar incelendiğinde okullarda zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranının % 4 ile % 50 arasında değiştiği görülmektedir (Pişkin,2002). İsveç'te 11-15 yaşındaki öğrencilerin 1-7 yüzde son

birkaç ayda en az iki kez zorbalığa maruz kalma bildirilmiştir (Beckman ve Svensson ,2015). Perren ve Alsaker (2006)'in İsviçre'de okul öncesi çocuklarla ilgili yaptıkları çalışmada çocukların %6'sının kurban, %10'unun zorba-kurban, %11'inin zorba ve %47'sinin hiçbir zorbalık belirtisi göstermemiş çocuklar olarak sınıflandırıldığı ortaya çıkmıştır. Kanada'da zorbalık ve Zorbalığa maruz kalma oranları bir çok ülkeden daha yüksektir (Craig ve diğerleri, 2007). Ayas ve Pişkin (2011)'in çalışmalarında benzer biçimde Türkiye'de de sorunun yaygın biçimde görüldüğünü ortaya koymuştur (zorba öğrenci oranı %3.3-33 ve zorba-kurban öğrenci %6.4-30.2).

2.1.8. Zorbalık ve Cinsiyet

Erkeklerin, kızlara oranla daha fazla zorbalık yaptığı ve daha fazla kurban olduğu görülmektedir (Smith ve Sharp 1994). Erkekler diğer erkeklerden (nadiren kızlar tarafından) ancak kızların ise her iki cinsiyetten de zorbalık deneyimi yaşadıkları belirlenmiştir (Smith, 2000). Kepenekçi ve Çinkır (2006)'ın çalışmasında erkekler daha çok fiziksel, kızlar ise sözel zorbalık ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla Dolaylı zorbalığı kullandığını ve düşük sosyo ekonomik düzeyli çocukların yüksek sosyoekonomik düzeyli çocuklara göre daha çok mağdur olduklarını belirtmiştir (Bonica, Arnold, Fisher,Zeljo ve Yershova, 2003). Erkeklerin fiziksel zorbalıkta kızların ise sözel zorbalıkta daha fazla mağdur olduğu ve sözel zorbalıkta ise kızların daha belirgin oranda mağdur olduğunu belirtilmiştir (Craig ve diğerleri, 2007).

Pişkin (2002), çalışmasında öğrencilerin % 44'ünün sözel, % 30'unun fiziksel, %9'unun cinsel ve % 17'sinin ilişkisel zorbalığa maruz kaldığını, erkek öğrencilerin fiziksel, kız öğrencilerin ise sözel zorbalık uyguladığını ortaya koymuştur. İstanbul ve Muğla'dan 10 ile 15 yaşları arasındaki 2,641 öğrencinin katıldığı bir araştırmaya göre öğrencilerin %31'i sözel, %24'ü fiziksel, %21'i ilişkisel ve %8'i ise cinsel zorbalık türüne maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir (Doğan, Ateş ve Yağmurlu ,2010).

Smith (2000) zorba kategorisinde erkeklerin daha çok olduğunu, kurban kategorisinde ise erkek ve kızların dağılımının daha eşit olduğunu ifade etmektedir. Sweeting ve West (2001) ise kızların ve erkeklerin eşit oranda (yüzde olarak) akran zorbalığı yaptığını fakat cinsiyete göre zorbalık türlerinin farklılaştığını belirtmektedir.

2.1.9. Zorbalık Davranışının Meydana Geldiği Ortamlar

Zorbalık sadece yetişkinler tarafından değil aynı zamanda her yaşta çocuğun her yerde gerçekleştirebildiği bir eylemdir (Smith ve diğerleri, 2002). Zorbalık, ev, işyeri, aile içi ve topluluklar gibi birçok yerde meydana gelebilir fakat genellikle çocukları gözlemleyen okul personelinin olmadığı çocuk oyun alanları gibi yerlerde oluşmaktadır (Dracic, 2009). Storey, ve Slaby (2013) zorbalığın ortaya çıkışının sıklıkla, günlük bakımevi, okul öncesi, ev bakım grupları, oyun alanları ve erken çocukluk ortamlarında görüldüğünü belirtmektedir. Zorbalık davranışlarının ortaya çıkma alanları araştırılmış ve en çok sınıfta, koridorda ve oyun alanında gerçekleştiği tespit edilmiştir (Fekkes, Pijpers ve Verloove-Vanhorick, 2006). Kartal ve Bilgin (2007) ise çocukların zorbalığa en çok sınıfta sonra sırasıyla oyun bahçesi, okula gidiş dönüş yolu, koridorlar tuvaletler ve kantinde uğradıklarını ortaya koymuşlardır. Bu bulgulara dayanarak çocukların zorbalık davranışları; okul öncesi dönemdeki çocukların akranlarıyla bir araya geldikleri sınıf ve dış bahçe oyun alanında gerçekleştiğini söylemek mümkün olabilir. Özcebe ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin şiddeti en fazla okulda (%42,0) uyguladıkları bulgusu elde edilmiştir. Ev (%24,1) ve sokakda (%20,4) öğrencilerin sık olarak şiddet uyguladıkları yerlerdir.

2.1.10. Zorbalığın Sonuçları

Zorbalık için okul öncesi dönem çok önemli yıllardır ve zorba, kurban ve seyirci olsa da tüm çocukları etkiler (Levine ve Tamburrino, 2014; Lyznicki, ve diğerleri, 2004). Zorbalık ciddi akademik, sosyal, duygusal ve yasal sorunlara yol açabilir (Lyznicki, ve diğerleri, 2004).

Zorbalık kavramı zihinsel, fiziksel ve psikolojik sağlık üzerine olan olumsuz etkileri nedeniyle Amerikan okulları için önemli bir odak noktası olmaya devam etmektedir (Dake, Price ve Telljohann, 2003; Olweus, 1993). Amerikan Okul Psikiyatristleri Derneği 160.000'den fazla öğrencinin zorbalığa maruz kalma korkusu ile okula gitmediklerini belirlemiştir (Liepe-Levinson ve Levinson, 2005).

Zorbalığa maruz kalan çocuklar genellikle yalnız oynamayı tercih ederler ve onlar henüz sosyal bir grubun parçası olmanın faydalarını keşfetmemişlerdir (Storey ve Slaby, 2013). Kurbanlar, işbirlikçi davranış gibi özel sosyal yeteneklere sahip olmalarına rağmen çoğu zaman arkadaş edinme ve lider olmak gibi yeteneklerin

eksikliğini yaşarlar (Storey ve Slaby, 2013). Zorbalık eylemleri süreğen hale geldiğinde, güç dengesizliklerinin kalıcı hale geldiği ve hedef olan çocuklarda fiziksel ve zihinsel gelişim sürecinin bozulduğu belirtilmektedir (Craig, Pepler, 2003). Gillies ve Bosacki (2003)'ye göre zorbalık büyük ölçüde kişinin benlik kavramı ve benlik saygısının gelişimini etkileyebilmektedir. Zorbalığa maruz kalan ve sürekli bununla mücadele etmek zorunda kalan öğrencilerin psikolojileri negatif etkilenmekte, bu da öğrencilerin güvenlik algısını olumsuz etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Sprague ve Walker, 2002). Zorbalık kurbanları utangaç, izole ve korku dolu olurlar. Zorbalığı tahrik ettiren, çatışmanın en iyi tehdit ve güç kullanarak çözüleceğine dair inancın teşvik edilmesidir; zorbalık davranışı çocuğun kendilik değeri ve gücüne yanlış bir anlam yüklenmesidir ve bunun sonucunda kendini büyük bir sosyal arızaya dönüştürmektedir (Schroeder, 2006).

Öğrenciler arasında yaşanan zorbalık sadece akademik performanslarını düşürmekle kalmamakta aynı zamanda ruh sağlığı sorunları ve fiziksel yaralanmaya neden olabilmektedir (Jan ve Husain, 2015). Çocuk bir kez kurban olduğunda, diğer çocuklar genellikle onunla arkadaş olmaktan kaçınır ve onun arkadaşı olmak istemezler. Çocuklar kurbandan kaçınır veya onu dışlar çünkü hedef olmaktan korkarlar ve sosyal hiyerarşideki pozisyonlarını sürdürmek isterler. Kurban olmayı tekrarlayan öğrenciler genelde sosyal gruplara girmekten geri kalırlar ve izole olurlar (Storey ve Slaby, 2013). Zorbalık sonucunda kurban olma korkusu, düşük benlik saygısı ve depresyon gelişimi görülebilir (Smith ve Brain, 2000).

Akran zorbalığına maruz kalma sonucunda birey; kekemelik, gece alt ıslatma, uyku sorunları gib ruhsal, konsantrasyon kaybı, ders başarısında düşme, okul reddi, ders içi uyumsuzluk gibi akademik, düşük benlik saygısı, azalmış kendine güven, olumsuz kendilik algısı, arkadaşları tarafından ihmal edildiği duygusu, güvensizlik ve içine kapanıklık, utangaçlık gibi sosyal sorunlar yaşayabilmektedir (Güvenir, 2005).

2.2.İlgili Araştırmalar

Zorbaca davranma ve zorbalığa maruz kalma durumlarını inceleyen ilgili Türkiye dışında ve Türkiye'de yapılmış araştırmalar aşağıda sıralanmıştır.

2.2.1. Türkiye Dışında Yapılan Çalışmalar

Kochenderfer ve Ladd (1996) akranların Zorbalığa maruz kalma durumları ile okul uyumsuzluğu ilişkisini ve etkilerini incelediği boylamsal çalışmasını 5-6 yaş grubundaki 200 (105 erkek, 95 kız) çocuk yer almıştır. Bulgular zorbalığa maruz kalmanın çocukların yalnızlık ve okuldan kaçınma ile ilgili uyum sorunlarının habercisi olduğu hipotezini desteklemektedir. Okul öncesi eğitimdeki çocukların akran zorbalığına maruz kaldıktan sonra yalnızlaştıkları ve okuldan kaçındıkları bulunmuştur.

Craig (1998), "İlköğretim Çocuklarında Mağduriyet, Depresyon, Endişe ve Saldırganlık Arasındaki İlişki" adlı çalışmasında, 254 erkek ve 292 kız olmak üzere toplam 546 çocuk yer almaktadır. Araştırmanın verileri Çocuklar İlişkisel Saldırganlık Ve Mağduriyet Ölçeği, „Zorba/Mağdur Anketi ve „Sosyal Anksiyete Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, erkeklerin daha fazla zorbaca davranışlar sergiledikleri, daha alt öğrenim kademelerimde fiziksel ve sözel zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur.

Perren, (2000) okul öncesi dönemde zorbalığa karışan çocukları sosyal davranış, akran ilişkileri ve sosyal durum açısından incelemiştir. Çalışmaya 18 anaokulundan 5-7 yaş grubundan 154 kız ve 190 erkek olmak üzere 344 çocuk katılmıştır. Çocuklar ve öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır ve öğretmenler her çocukla ilgili bir anket doldürmüştür. Analizler sonucunda zorbalığın gündelik bir olay olduğu ve doğrudan zorbalığa katılanların sadece zorba çocuklar değil tüm akran grubunun olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kızlara göre daha çok zorbaca davrandığı ve daha çok mağdur edildikleri bulunmuştur.

Smith ve diğerleri, (2002) zorbalıkta kullanılan terimlerin farklı ülkelerdeki karşılıkları incelemiştir. Araştırma 14 ülkede ve 13 büyük dil (10 Hint-Avrupa, 3 Asya) üzerinde yapılmıştır. Çalışmada farklı zorbalık durumları karikatürlerle gösterilmiştir. Çalışmada kullanılan karikatür yönteminin başarılı olduğu belirtilmiştir.

Gillies ve Bosacki (2003), "Görünmeyen Morluklar: Anaokulunda Zorbalık Algıları" adlı çalışmalarında okul öncesi dönem öğrencilerinin zorbalık algılarını ve anlayışlarını incelemiştir. Araştırmada okul öncesi eğitim alan 15 çocuk katılmıştır. Kanada'da yapılan çalışmada zorbalık durumları çizimler ve hikayeler ile

temsili durumlara yaratılarak açıklanmıştır. Öğrenci çizimleri ve hikayeleri içerik analizi yapılarak zorbalık durumlarını nasıl algıladıkları araştırılmıştır. Bulgular genel olarak anaokulunda bire-bir akran etkileşimi sırasında değil, sosyal gruplar içinde gelişen zorbalık durumlarını algıladıklarını göstermiştir.

Monks ve Smith. (2006) zorbalıkta yaş farkının ve deneyimin rolünü incelemiştir. Çalışmada 4-6 yaş arasındaki çocuklarla orta çocukluk olarak ifade edilen 8 yaşındaki çocuklar arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda 4-6 yaş aralığındaki 45 erkek, 54 kız olmak üzere toplam 99 ve 8 yaşındaki 20 erkek,20 kız olmak üzere toplam 40 çocuk yer almıştır. Çalışmada fiziksel, sözel, doğrudan Dolaylı ve dolaylı Dolaylı durumlarını tasvir eden eylemlerin karikatürleri kullanılarak veriler toplanmıştır. Tezat durumlar, olumlu sosyal durumlar, saldırgan olmayan senaryolar da kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 4-6 yaş aralığındaki çocukların 8 yaşındaki çocuklarla kıyaslandığında zorbalık durumlarını kavramsallaştırmalarının benzer olduğu ortaya koyulmuştur.

Perren ve Alsaker (2006) İsviçre'deki seçkisiz örnekleme yoluyla seçilen 18 anaokulunda öğrenim gören 5-7 yaş arasındaki 344 çocukla yaptığı çalışmada çocuklar öğretmen değerlendirmesi ve akran görüşleriyle zorba, kurban ve zorba-kurban olarak kategorize edilmiştir. Öğretmenler çocukların sosyal davranış kalıpları üzerinde bir anket doldurmuştur. Araştırma sonucunda kurbanların daha uysal oldukları, daha çekingen davrandıkları, liderlik becerilerinin daha düşük olduğu, daha az oyun arkadaşlarının olduğu ve daha az işbirlikli oyun oynadıkları tespit edilmiştir. Zorbaların daha çok liderlik becerilerini gösterdiklerini ve daha büyük sosyal oyun gruplarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Lamb ve diğerleri (2009) çocuklar arasında görülen zorbalık ve zorbalığa maruz kalma durumlarını inceledikleri çalışmada PsycINFO ve MEDLINE veri tabanlarında arama yapmıştır. Zorba, sağlık, ruh sağlığı gibi anahtar kelimeler kullanılarak yapılan çalışma 1980-2008 arasındaki zaman aralığını incelemiştir. Araştırma zorbalığın belirtileri, değerlendirilmesi ve zaman içindeki değişimi açısından genel bir bakış açısı sunmaktadır.

Vlachou, Andreou, Botsoglou ve Didaskalou (2011) zorbalığın okul öncesi dönemde çocuklardaki önemli bazı etkilerini, gelişim dönemi ve oluşma yaygınlığı, bu yaygınlığa ailenin ve genetik faktörlerin etkisi, yaş ve cinsiyet farklılıkları, zorbalık

bölümlerinde tespit edilmiş rolleri, akran zorbalığına dair bağlamsal ve kurumsal birleştirilmiş karakteristik özellikler gibi konularını incelemişlerdir. Araştırma alandaki mevcut tüm verilerin kapsamlı bir sentezini yapmayı amaçlayan bir derleme çalışmasıdır. Çalışmanın verileri PsycINFO, ERIC, Swetswise ve ProQuest Tezler veritabanında yapılan aramalarla toplanmıştır.

Holt, Raczynski, Frey, Hymel ve Limber (2013), "Okul ve Zorbalığı Önleme Toplum Temelli Yaklaşımlar" adlı çalışmalarında zorbalık önleme programlarını değerlendirmiştir. Çalışmada zorbalık programı etkinliğini etkileyen öğretmen uygulamasının rolü tartışılmış ve toplum tabanlı zorbalık önleme çabaları incelenmiştir.

Levine ve Tamburrino (2014), çocuklarda zorbalığı ve önleme stratejilerini incelemiştir. Zorbalığın tespiti, türlerini ve erken çocukluk döneminde nasıl oluştuğunu ve neden meydana geldiğini incelediği çalışmada zorbalığın doğrudan ve dolaylı formlarının olduğunu ifade etmiştir. Okul öncesi ve ilköğretim kurumlarında farkındalık yaratılmasının ve önleme çalışmalarının gerektiğini belirtmiştir.

Beckman ve Svensson (2015) İsveç'teki okullarda zorbalığı önlemek için uygulanan Olweus Zorbalık Önleme Programı (DBPF)'nin maliyetini ve etkinliğini belirleme için çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda maliyet ve etkinlik kıyaslamasında DBPF'nin maliyetli olduğu belirlenmiş ve yeni önleme programlarının geliştirebileceği belirtilmiştir.

2.2.2. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Pekel (2004), "Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yanlılık Ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi" adlı çalışmasına 5. ve 6. sınıfa devam eden 718 kız ve erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri "Sosyal Doyum Ölçeği", "Sosyometrik Statü Ölçeği", "Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği" ve "Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği" ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; kurban çocukların ihmal edilmiş çocuklara göre daha fazla reddedildiği, zorba/kurban çocukların tüm sosyometrik statü gruplarına göre reddedildiği ve zorbalık durumlarında yer almayan çocukların da popüler ve orta sosyometrik statü gruplarında yer aldığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarında ayrıca akademik başarıya ilişkin karşılaştırmalar sonucunda zorba/kurban çocukların tüm diğer akran

zorbalığı gruplarına göre daha düşük akademik başarıya sahip oldukları ve erkek çocukların, kız çocuklara göre daha fazla oranda akran zorbalığı gösterdikleri bulunmuştur.

Özcebe ve diğerleri (2006), Ankara'da liseye devam eden 9. sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğrencilerin %45,8'inin son üç ay içinde şiddete maruz kaldıklarını ve/veya şiddet uyguladıklarını bulmuşlardır. Şiddete maruz kalma sıklığı açısından erkeklerin %38,0 oranında, kız öğrencilerin ise %38,1 oranında şiddete maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Erkeklerde son üç ay içinde belirtilen ortalama şiddete maruz kalma; Fiziksel (1,4), duygusal (1,0), cinsel (0,3); ve kızlarda son üç ay içinde belirtilen ortalama şiddete maruz kalma; Fiziksel (3,0), duygusal (2,5), cinsel (0,5) olarak sıralanmıştır.

Totan (2007), "Okulda Zorbalığı Önlemede Eğitimciler Ve Ebeveynlere Öneriler" adlı çalışmasında yerli ve yabancı alan yazın taraması yaparak okulda görülen zorbalık davranışlarını incelemiş, zorbalığın önleminde eğitimciler ve ebeveynlere önerilerde bulunmuştur. Araştırma sonucunda ailelerin ve eğitimcilerin sorumluluklarının farkında olması ve etkili davranış örüntülerine sahip olmaları zorbalığı önlemede ve var olan zorbalığın etkilerini azaltmada önem taşıdığı ve okul aile işbirliğinin sağlanması ve artırılması için çalışmaların yapılması, eğitimciler ve ebeveynlere yönelik eğitim etkinliklerine gönüllü katılımı sağlayabilmek için yöreye ait kültürel özelliklerin iyi tanınarak kültürel duyarlılığın göz önünde bulundurulması, zorbalığı önlemeye yönelik deneysel çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Ummanel (2007), "Okul Öncesi Çocuklarda Akran Kabulünün Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında okul öncesi çocuklarının sosyal kabulünün mizaç özellikleri, gelişim düzeyi, duygusal davranışsal sorunlar ve ebeveyn kabul-reddi açısından incelemiştir. Çalışma grubunda okul öncesi kurumlarda öğrenim gören 40-72 yaş aralığında yer alan 158 çocuk bulunmaktadır. Araştırmanın verileri Ebeveynler Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ), Erken Gelişim Evreleri Ölçeği (EGE) ve Aile Çocuk İlişkileri Anne Formu (AÇİ-A)'nu, öğretmenler ise Okul Öncesi Davranış Ölçeğini (ODÖ) ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönemde görülebilecek duygusal davranışsal sorunların akran kabulünü yordadığı, sosyal kabulün cinsiyete göre farklılaştığı, kız çocukların erkek çocuklardan daha fazla kabul gördükleri bulunmuştur.

Balanuye (2007), "Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumlarının İncelenmesi" adlı çalışmasında ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin zorbalığa yönelik tutumlarını incelenmiştir. Ankara'daki resmi ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan toplam 372 öğretmenin yer aldığı çalışma grubunun verileri okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; kadın öğretmenlerin okul zorbalığına yönelik tutumları erkek öğretmenlerin tutumlarına göre daha olumlu olduğu, 16-20 yıllık öğretmenler, 6-10 yıllık öğretmenlerden okul zorbalığına yönelik olarak daha olumlu bir tutum içinde olduğu görülmüştür.

Gülay (2008), "5-6 Yas Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları Ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında 5-6 yaş çocuklarına yönelik hazırlanan akran ilişkileri ölçeklerini Türkçe'ye uyarlamıştır. Yapılan analizler ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda erkek çocukların kızlara göre daha saldırgan ve hareketli olduğu saptanmıştır. Ayrıca erkek çocukların kız çocuklarına göre daha çok akran şiddetine maruz kaldıkları bulunmuştur. Eğitim düzeyi düşük babaların çocuklarının, eğitim düzeyi yüksek babaların çocuklarına göre akranlarının şiddetine daha çok maruz kaldıkları belirlenmiştir.

Gökler (2009), "Okullarda Akran Zorbalığı" adlı çalışmasında okullarda akran zorbalığını, akran zorbalığının tanımı, özellikleri, türleri, aile özellikleri ve etkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda zorbalığın hemen hemen her yerde yaygın olduğunu, zorbalığın olumsuz etkilerinin olduğunu ve olumsuz izler bırakabildiğini belirtmiştir.

Gülay (2009), "5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler" adlı çalışmasında 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenleri ve bu değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini incelemiştir. Araştırmaya 5-6 yaş grubunda yer alan 460 çocuk katılmıştır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Ladd ve Profile Çocuk Davranış Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, Resimli Sosyometri Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların sosyal konumlarının akran şiddetine maruz kalmayı yordadığı bulunurken, saldırganlığı ve dışlanmayı yordamadığı belirlenmiştir. Çocukların dışlanma düzeyleri ve sosyal olmayan davranış düzeyi arttıkça akranların şiddetine maruz kalma düzeyi de arttığı belirlenmiştir.

Ergül (2009), “Bir Grup Süreci Olarak Akran Zorbalığı: Katılımcı Rolü Gruplarında Tepkisel-Amaçlı Saldırganlık Ve Toplumsal Konum” adlı çalışmasında zorbalığa farklı rollerle katılan çocukların oranlarını ve bu oranların cinsiyet durumuna göre değişkenliğini incelemiştir. Araştırmaya ilköğretim okulunda 6, 7 ve 8. sınıflarda okuyan 774 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri Katılımcı Rolü Ölçeği, Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği, Sosyometrik Konum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Sonuçlar, çocukların %11.5’i zorba, %10.9’u yardımcı-destekleyici, %21.1’i savunucu, %20.9’u izleyici ve %9.7’si kurban olmak üzere toplam %74.0’ünün söz konusu katılımcı rollerinden birine girdiğini göstermiştir. Cinsiyete göre karşılaştırma sonuçları, erkeklerin zorbalık sürecine kızlardan daha etkin olarak katıldığını ve erkekler daha fazla zorba, yardımcı-destekleyici ve kurban, kızlarsa savunucu ve izleyici rollerinden birine girdikleri belirlenmiştir.

Şahin ve diğerleri (2009), “Anasınıfı Öğretmenlerinin Akran Zorbalığı ile İlgili Algıları” adlı çalışmalarında anasınıfı öğretmenlerinin akran zorbalığı algıları incelenmiştir. Çalışmaya anasınıflarında çalışan 13 öğretmen katılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin zorbalık ve şiddet kavramını karıştırdıkları, okullardaki zorbaca davranışların nedenleri olarak sosyo-ekonomik düzey, aile, görsel medya, ve çevre gibi faktörleri gösterdikleri belirlenmiştir.

Gülay (2009), “Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri” adlı çalışmasında okul öncesi dönemdeki akran ilişkilerini, yapısını ve Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaları incelemiştir. Araştırma sonucunda yurtdışında, akran ilişkilerinin kısa ve uzun süreli etkilerinin ve farklı değişkenlerle ilişkilerinin incelendiği çok sayıda araştırma bulunurken, Türkiye’de akran ilişkileri ile ilgili çalışmaların daha çok lise ve ilköğretim kademelerinde yapıldığı belirlenmiştir.

İmrak (2009), “Okulöncesi Dönemde Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Ve Ebeveyn Tutumları İle Kaynaştırma Eğitimi Uygulanan Sınıflarda Akran İlişkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında kaynaştırma eğitimi uygulanan okul öncesi sınıflarındaki akran ilişkilerini incelemiştir. Araştırmaya 20 ilköğretim okulu ile 14 bağımsız anaokulunda görev yapan 89 okul öncesi öğretmeni, 281 ebeveyn ve 72 çocuk katılmıştır. Kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda, olumlu sosyal iletişim davranışları olumsuz sosyal iletişim davranışlarından daha fazla olduğu ve öğretmen yaklaşımının akran ilişkilerinde etkili olduğu görülmüştür. Kaynaştırmaya karşı olduğunu belirten öğretmenin sınıfında, diğer sınıflara göre daha fazla olumsuz

davranış gözlenmiştir. Normal gelişim gösteren çocukların, özel gereksinimli çocuğu yeterli buldukları her etkinliğe kabul ettikleri, yardımlaştıkları belirlenmiştir.

Tepetaş, Akgün ve Altun (2010)'un okul öncesi öğretmenlerinin zorbalık hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla ilköğretim okulunun ana sınıflarında görev yapan 15 okul öncesi öğretmeni ile çalışmışlardır. Araştırmanın verileri gözlemler ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Akran zorbalığı ile ilgili okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerini araştırmak için yürütülen nitel çalışmada çocuklar serbest zaman etkinliklerinde ve sanat etkinliklerinde gözlenmiş ve gözlem sonuçları tanımlayıcı notlarla kaydedilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler sınıflarında daha çok fiziksel zorbalığın görüldüğünü belirtmişler, zorbalığın daha çok tuvaletlerde ve koridorda olduğunu ve öğretmenler tarafından tanımlanan çoğu davranışın zorbalık olmadığı bulunmuştur.

Doğan (2010), "Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Akran Zorbalığının İncelenmesi" adlı çalışmasında ekolojik kuramları temel alarak akran zorbalığını incelemiştir. Araştırmada veriler akran zorbalığı konusundaki yayınlar temel veri tabanları (PsychInfo, PubMed, Ebscohost) kullanılarak taranarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda akran zorbalığının çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığını ciddi olarak tehdit ettiği ve akran zorbalığına ilişkin risk ve koruyucu faktörleri öğrenmenin duyarlı ve etkili müdahale programları geliştirilebilmesi açısından önemli olduğu saptanmıştır.

Uysal (2011), "Okul Öncesi Dönemde Görülen Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında 60-72 ay çocukları arasında görülen zorbalık davranışlarını incelemiştir. Çalışmanın nicel bölümünde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 121 çocuk, nitel bölümünde 14 çocuk yer almıştır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖSDÖÖF) ve Hikâyeleştirilmiş Varsayımsal Durumlar Formundan (HVDF) elde edilmiştir. Araştırma sonucunda fiziksel saldırganlık üzerinde cinsiyet ve öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin; Dolaylı saldırganlık üzerinde ise baba öğrenim durumu, anne çalışma durumu ve öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin anlamlı bir farklılığa sahip olduğu saptanmıştır. Gözlemler sonunda zorbalığın ve zorba-kurbanların vurma davranışını gösterdikleri; zorba-kurbanların vurma, kurbanların ise zorla alma davranışlarına uğradıkları görülmüştür.

Üneri (2011), “Çocuklarda Akran Zorbalığı” adlı çalışmasında alan yazında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Alan yazın taraması incelenerek yapılan çalışmada akran zorbalığının ile tüm dünyada yaygın bir sorun olduğu, ülkemizin genç nüfus yoğunluğu nedeniyle akran zorbalığı açısından risk grubunda yer aldığı ve ülkemizde akran zorbalığı ile ilgili çalışmaların beklenen sıklıkta olmadığı gözlemlendiği belirtilmiştir.

Uysal ve Dinçer (2012), “Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı” adlı çalışmalarında okul öncesi dönemdeki akran zorbalığını incelemiştir. Çalışmada zorbalık kavramının tanımı, türleri, rol alan taraflar, ilişkili olduğu etkenler ve alınabilecek tedbirlerle yapılacak müdahaleler tartışılmıştır.

Yıldırım (2012)’in akran zorbalığına yönelik alan yazın taraması yaptığı çalışma sorun ile ilgili bilgilendirme ve farkındalık oluşturma amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri zorbalık ile ilgili terimlerin Türkçe ve İngilizce karşılıkları elektronik ortamda taranarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda yerli ve yabancı birçok çalışmanın bulunduğu, paylaşılan rollere bakıldığında erkeklerin zorba olma durumlarının kızlardan daha fazla olduğu, kurban olma durumlarının birbirine yakın olduğunu belirlenmiştir.

Akduman (2012), “Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığının İncelenmesi” adlı çalışmasında okul öncesi dönemdeki akran zorbalığı, akran zorbalığının türleri ve özellikleri incelenmiştir. Araştırmaya 53 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu ile elde edilmiştir. Çalışma sonucunda alan yazında akran zorbalığı olarak ifade edilen bir çok özelliğin okul öncesi dönemde de görüldüğü, okul öncesi dönem çocuklarının daha çok hemcinslerine zorbalık davranışını uyguladıklarını, erkekler arasında daha fazla yaşandığını, en çok görülen zorbalığın fiziksel zorbalık olmasına rağmen Dolaylı ve sözel zorbalığında görüldüğünü saptamıştır.

Uluyurt (2012), “Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri” adlı çalışmasında 5-6 yaş grubundaki çocukların akran ilişkilerini incelemiştir. Araştırmaya 720 okul öncesi eğitim almaya devam eden çocuk katılmıştır. Araştırmanın verileri Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği ve Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda erkeklerin kızlara göre daha saldırgan olduğu,

erkeklerin dışlanma durumlarının kızlara göre yüksek olduğu, devlet okullarında öğrenim gören çocukların özel okuldakilere göre daha az puana sahip olduklarını, anne-baba eğitim düzeyi arttıkça akran zorbalığına maruz kalma puanının düştüğünü ve kardeş sayısının akran zorbalığında anlamlı bir değişiklik yaratmadığını belirtmiştir.

Öksüz, Çevik, Özçakır, Sümen, Baba, Güven (2012), “Öğretmenlik Uygulaması Yapılan İlköğretim Okullarındaki Zorba Davranışların İncelenmesi” adlı çalışmalarında ilköğretim okullarındaki zorba davranışları incelemişlerdir. Çalışmaya 180 öğretmen adayı, 15 uygulama öğretmeni ve 260 ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verileri Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda en çok bedensel ve sözel zorbalığın gerçekleştiği ve en çok zorbalık yapanların erkekler olduğu belirtilmiştir.

Ogelman ve Erten (2013), “5-6 Yaş Çocuklarının Akran İlişkileri ve Sosyal Konumlarının Okula Uyum Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi (Boylamsal Çalışma)” adlı çalışmalarında 5-6 yaş grubu çocukları akran ilişkileri ve sosyal konumlarının okula uyum düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim alan 175 (91 kız, 84 erkek) çocuk ve 12 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği, Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve 5-6 Yaş Çocukları İçin Okul Uyumlu Öğretmen Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda Okula uyum düzeyini en yüksek düzeyde yordayan değişkenin olumlu sosyal davranış olduğu bulunmuştur. Saldırganlık düzeyleri arttıkça okula uyum düzeyinin azaldığı görülmüştür. Akran şiddetine maruz kalmanın okula uyum düzeyini anlamlı olarak yordamadığı saptanmıştır.

Uysal ve Dinçer (2013), “Okul Öncesi Dönemde Karşılaşılan Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba öğrenim durumu ve anne-baba çalışma durumu değişkenleri açısından incelemişlerdir. Çalışmaya 60-72 ay arasında yer alan 56 erkek, 65 kız olmak üzere toplam 121 çocuk ve bu çocukların 6 öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda erkek çocukların kızlara göre fiziksel zorbalığı daha çok uyguladıkları gözlenmiştir. Kardeş olma durumu fiziksel ve dolaylı zorbalık üzerinde anlamlı bir

fark yaratmadığı gözlenmiştir. Öğretmenin mesleki deneyiminin her iki saldırganlık türü için olumsuz yönde anlamlı bir farka yol açtığı saptanmıştır.

Aslan ve Tuğrul (2013), “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Oyunlarında Ortaya Çıkan Zorbalık ve Mağdur Olma Davranışlarının İçerik Analizi” adlı çalışmalarında okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarında ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarını incelemiştir. Araştırmaya anaokuluna devam eden 55 çocuk katılmıştır. Araştırmanın verileri Erken Çocukluk Dönemi Oyun ve Saldırganlık Gözlem Formu (EÇDOSGF) ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda erkek çocukların daha çok fiziksel zorbalık gösterdikleri gözlenirken, dolaylı zorbalıkta daha çok mağdur oldukları saptanmıştır.

Yoleri (2014) yaptığı çalışmada okul öncesi dönemde davranış problemlerini incelemiştir. Çalışmada 5-6 yaş grubundan 152 çocuk üzerinde çalışılmıştır. Okul öncesi davranış anketi (PBQ) ve akran zorbalığı ölçeği ile veriler toplanmıştır. Verilerin doldurulmasında öğretmen görüşlerinden yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda çocuklardaki davranış problemleriyle akran zorbalığı arasında belirgin bir ilişki olduğu ve 5-6 yaşındaki okul öncesi dönem çocuklarında davranış bozukluğunun akran zorbalığı üzerinde tahmin edilebilir bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Salı (2014), “Okulöncesi Dönem Çocuklarında Akran İlişkilerinin ve Akran Şiddetine Maruz Kalmanın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini ve akran şiddetine maruz kalma durumlarını incelemiştir. Araştırmaya 5-6 yaşlarında, 127 kız 116 erkek olmak üzere toplam 243 çocuk katılmıştır. Erkek çocukların saldırganlık, aşırı hareketlilik, sosyal davranışları gösterme eğilimlerinin daha fazla olduğu, daha çok korku-kaygı yaşadıkları, daha çok dışlandıkları, akranların şiddetine daha çok maruz kaldıkları bulunmuştur. Kız çocukların ise akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışları göstermeye daha eğilimli oldukları saptanmıştır. Araştırmada akranların şiddetine maruz kalma ile saldırganlık arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunurken, akranların şiddetine maruz kalma ile yardımı amaçlayan sosyal davranışlar arasında anlamlı derecede negatif yönlü zayıf bir ilişki saptanmıştır.

Ogelman, K r k  ve Ersan (2015), “Anne ve  ğretmen ile olan ilişkilerin okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini yordayıcı etkisinin incelenmesi” adlı çalışmalarına 5-6 yaş grubundan 306  ocuk,306 anne ile 30 okul öncesi  ğretmeni katılmıştır. Araştırma sonucunda anne-  ocuk çatışma düzeyinin, çocukların akranlarına karşı saldırganlık değişkenini anlamlı biçimde yordadığı, akran şiddetine maruz kalma değişkenini ise yordamadığı belirlenmiştir. Öğretmen- ocuk çatışma ve yakınlık düzeylerinin akran şiddetine maruz kalma değişkenini anlamlı biçimde yordadığı;  ğretmen- ocuk bağlanma düzeyinin akran şiddetine maruz kalma değişkenini ise yordamadığı belirlenmiştir.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ile verilerin analizinde kullanılan istatistiki tekniklere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

3-6 yaş çocukları arasında görülen zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumlarını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma tarama modelindedir. Araştırmada çocukların zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumlarının cinsiyet, yaş grubu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre fark gösterip göstermediği saptanmaya çalışılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu sekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2009).

3.2.Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 215 çocuk oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler aşağıda Tablo 3 ile Tablo 7 arasında sunulmuştur:

Tablo 3.

Çalışma Grubunun Cinsiyet, Yaş Grubu ve Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kız	108	50,2
Erkek	107	49,8
Toplam	215	100
Yaş Grubu	n	%
36-48 Ay	27	12,6
48-60 Ay	126	58,6
60 Ay ve üstü	62	28,8
Toplam	215	100
Kardeş Sayısı	n	%
Kardeşi yok	131	60,9
1 kardeş	56	26
2 kardeş	15	7
3 kardeş ve üstü	13	6,1
Toplam	215	100

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubundaki çocukların % 50,2'sinin kız % 49,8'inin erkek olduğu görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan kız ve erkek çocuk sayısının yakın olduğu görülmektedir. Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubundaki çocukların %12,6'sının 36-48 ay, %58,6'sının 48-60 ay, % 28,8'inin 60 ay ve üstü olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan çocukların yarısından fazlasını 48-60 ay arası çocuklar oluşturmaktadır. Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubundaki çocukların 60,9'unun kardeşi bulunmazken, %26'sının 1 kardeşi, %7'sinin 2 kardeşi, %6,1'inin 3 kardeş ve üstü kardeşi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.

Çalışma Grubunun Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Ebeveyn Eğitim Düzeyi	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Okur Yazar Değil	17	7,9	4	1,9
İlköğretim	36	16,7	35	16,3
Ortaöğretim	74	34,4	76	35,3
Lisans ve üzeri	88	40,9	100	46,5
Toplam	215	100	215	100

Çalışma grubunun anne eğitim düzeyine göre dağılımının gösterildiği Tablo 4 incelendiğinde; annelerin %7,9'unun okuryazar olmadığı, %16,9'unun ilköğretim mezunu olduğu, %34,4'ünün ortaöğretim mezunu olduğu, %40,9'unun lisans ve üzeri mezuniyete sahip olduğu görülmektedir. Çalışma grubunun baba eğitim düzeyine göre dağılımı incelendiğinde; babaların %1,9'unun okuryazar olmadığı, %16,3'ünün ilköğretim mezunu olduğu, %35,3'ünün ortaöğretim mezunu olduğu, %46,5'inin lisans ve üzeri mezuniyete sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5.

Çalışma Grubunun Anne ve Baba Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Ebeveyn Yaş	Anne		Baba	
	n	%	n	%
25 ve altı	9	4,2	2	0,9
26-30	46	21,4	34	15,8
31-35	108	50,2	97	45,1
36-40	43	20	66	30,7
40 ve üstü	9	4,2	16	7,4
Toplam	215	100	215	100

Çalışma grubunun anne yaş durumuna göre dağılımının gösterildiği Tablo 5 incelendiğinde; annelerin %4,2'sinin 25 ve altı yaş, %21,4'sinin 26-30 yaş, %50,2'sinin 31-35 yaş, %20'sinin 36-40 yaş, %4,2'sinin 40 ve üstü yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Çalışma grubunun baba yaş durumuna göre dağılımının gösterildiği Tablo 5 incelendiğinde; babaların %0,9'unun 20-25 yaş, %15,8'inin 26-30 yaş, %45,1'inin 31-35 yaş, %30,7'sinin 36-40 yaş, %7,4'ünün 40 ve üstü yaş grubunda yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6.

Çalışma Grubunun Anne ve Baba Mesleğine Göre Dağılımı

Anne Mesleği	n	%
Ev Hanımı	122	56,7
İşçi	24	11,2
Memur	39	18,1
Diğer	30	14
Toplam	215	100
Baba Mesleği	n	%
İşçi	81	37,7
Memur	54	25,1
Diğer	80	37,2
Toplam	215	100

Çalışma grubunun anne meslek durumuna göre dağılımının gösterildiği Tablo 6 incelendiğinde; annelerin 56,7'sinin ev hanımı, %11,2'sinin işçi, %18,1'inin memur, %14'ünün diğer meslek grubunda yer aldığı görülmektedir.

Çalışma grubunun baba meslek durumuna göre dağılımının gösterildiği Tablo 6 incelendiğinde; babaların %37,7'sinin işçi, %25,1'inin memur, %37,2'sinin diğer meslek grubunda yer aldığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından araştırma sürecinde 3-6 yaş aralığındaki çocuklar için geliştirilen üç veri toplama aracı ile elde edilmiştir:

- Kişisel Bilgi Formu
- Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)
- Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu çalışma grubundaki çocukların özelliklerinin elde edilmesi için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel bilgi formunda çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne yaşı, baba yaşı, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ile ilgili sorular yer almaktadır (Ek 1).

3.3.2. Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)

Araştırma kapsamında 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarının tespiti için Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu) geliştirilmiştir (Ek 2). Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği 38 maddeden oluşmaktadır. Ölçek Likert tipi beşli dereceleme ölçeği şeklindedir Her maddenin karşısında “her zaman (5)”, “sık sık (4)”, “bazen (3)”, “nadiren (2)”, “hiçbir zaman (1)” şeklinde 5 seçenek bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 38 ile 190 arasında değişmektedir. Ölçekten yüksek puan alınması çocuğun zorbaca davrandığını, düşük puan alınması ise zorbaca davranmadığını göstermektedir. Ölçeğin geliştirilme sürecine ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.2.1. Zorbalık davranışlarını belirleme ölçeği'nin geliştirilme süreci.

3-6 yaş çocukları arasında gerçekleşen zorbalık davranışlarını belirlemek amacıyla geliştirilmek istenen ölçeği oluşturmak için Türkiye’de ve Türkiye dışında yayımlanan zorbalık ile ilgili alan yazın çalışmaları incelenmiştir. Alan yazın incelemesinden sonra araştırmada geliştirilen ölçeğe madde havuzu oluşturabilmek amacıyla okul öncesi öğretmenlerinin 3-6 yaş grubu çocukları arasında gerçekleşen zorbalık davranışları hakkındaki düşüncelerini almak amacıyla bir form hazırlanmıştır (Ek 3). Formda “zorbalık” tanımlanmış ve zorbalık türlerinden söz edilmiştir. Hazırlanan form okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan 25 öğretmene Ek 3 ‘te verilen açık uçlu sorular sorularak cevaplamaları istenmiştir.

Öğretmenlerden elde edilen nitel veriler analiz edilerek tutum maddesi olacak şekilde ifadeler belirlenmiştir. Oluşturulan ifadeler tekrar edilme sıklığına göre sıralanmıştır. Cümlelerden alınan ifadeler ölçek için maddeler haline dönüştürülmüştür. Zorbalık ile ilgili araştırmalar, anketler, ölçekler de incelenerek

öğretmen görüşlerinde yer almayan ifadeler de eklenerek 79 soruluk bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinde belirtilen ifadelere bireylerin katılma düzeylerini belirlemek için ifadelerin karşısına 5'li derecelendirme ifadeleri yazılmıştır.

Tutum maddelerini ve karşısında derecelendirme ifadeleri yer alan taslak ölçeğin uygun olup olmadığını belirlemek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Ölçeğin uzman kişiler tarafından incelenmesindeki maksat kapsam geçerliliğinin sağlanmasıdır (Büyüköztürk, 2012). Ayrıca uzman görüşlerine başvurarak görünüş geçerliliği de sağlanmaya çalışılmaktadır (Metin, 2015). Oluşturulan ifadelerin uygunluğunu ve kapsam geçerliliğini değerlendirmeleri için maddeler uzman görüşü formuna dönüştürülmüştür. Bu formda 79 madde yer almaktadır. Her madde için "uygun", "uygun değil" ve "düzeltilmeli" şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca düzeltilmeli ifadesi için düzeltme önerisi bölümü yer almaktadır. Formun en alt kısmında ise uzman kişinin ölçeğe ait genel önerilerini belirtmesi için ayrı bir bölüm bulunmaktadır.

Uzman görüşü için konu alanıyla ilgili 16 uzman kişinin görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü sonrasında 16 madde düzeltilmiş, 32 madde çıkarılmış ve 4 madde eklenmiştir. Uzman dönütlerinden sonra ölçeğin deneme formu oluşturulmuştur. Ölçeğin deneme formu 51 maddeden oluşmaktadır.

Ön deneme aşamasında Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği deneme formu 12 okul öncesi öğretmenine uygulanmıştır. Ön deneme yapmadaki amaç, örneklem grubundaki bireylerin ölçek maddelerini doğru anlayıp anlamadıklarını, ölçek maddelerinin ne kadar sürede cevaplandığı ve ölçekte ne gibi değişiklikler yapılması gerektiğini tespit etmektir (Metin, 2015).

3.3.2.2. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.

Çalışma grubunda yer alan 215 çocuktan elde edilen veriler üzerinden faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi birbiriyle ilişkili bir çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir (Büyüköztürk, 2012). Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin temel bileşenler faktör analizi yapılabilmesi için Kaiser-Meyer- Olkin (KMO) ve Barlett katsayısının test edilmesi gereklidir (Büyüköztürk, 2012). Bu amaçla, örneklem yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin

testi ve değişkenlerin yüksek ilişkili olmadığını ve eşit varyansa sahip olduğu hipotezinin testi için Barlett testi yapılarak sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 7.

Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin KMO Örneklem Uygunluk Değeri		,938
	Ki-kare	6669,364
Bartlett's Küresellik Testi	sd	820
	p	,000

Tablo 7'de yer alan KMO ve Bartlett's testi sonuçları değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. KMO örnekleme yeterliğinin kabul edilebilir alt sınırı 0.50'dir. 0.80 ve yukarısı olan değerler mükemmel olarak kabul edilmektedir (Sipahi, Yurtkoru, Çinko, 2008). Araştırmanın deneme uygulamasından elde edilen verilerin KMO değeri 0,938'dir. Barlett katsayısının anlamlı çıkması evrendeki dağılımın normal olduğunun göstergesidir (Tavşancıl, 2002). Bartlett's küresellik testi sonucuna göre değişkenler arasındaki ilişkinin faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde anlamlı olduğu ($p < .05$) Tablo 8'de görölmektedir.

KMO ile bütün veri setinin faktör analizine uygun olduğu belirlendikten sonra Anti-İmage katsayılarına (MSA) bakılarak tek tek her sorunun faktör analizine uygun olup olmadığı belirlenmiştir. MSA değerlerinin 0,788 ile 0,968 arasında değiştiği görölmüştür.

Yapılan işlemler sonucunda 1. Boyut: Sözel Zorbalık , 2. Boyut: Fiziksel Zorbalık-1, 3.Boyut: Fiziksel Zorbalık-2 , 4.Boyut: Dolaylı Zorbalık olmak üzere 4 boyut ve 38 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir. Belirlenen ölçütlere uymayan 13 madde ölçekten çıkartılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri Tablo 8'da verilmiştir.

Tablo 8.

Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Maddelerinin Faktör Yükleri

Maddeler	Sözel	Fiziksel-1	Fiziksel-2	Dolaylı
Fiziksel özellikleriyle alay eder	,788			
Kişisel özellikleriyle dalga geçer	,781			
Etiketleme yapar/ Ad takar	,778			
Konuşmasıyla dalga geçer	,764			
Tehdit eder	,724			
Etkinliklerini ve ürünlerini kötüler	,704			
Laf atar, sataşır	,664			
Küfürlü ifadeler kullanır	,632			
Kaba sözler kullanır (salak, aptal, geri zekalı gibi)	,615			
Korkutur	,479			
Oyuncağını zorla alır		,780		
İzinsiz sırasını alır		,740		
Oyuncak veya bazı cisimleri fırlatır		,693		
İtekleme, çelme atma gibi eylemlerde bulunur		,681		
Dürter		,628		
Tekme atar		,598		
Tokat atar		,590		
Bir cisimle vurur		,572		
Sarsar		,557		
Batırma, tırnaklama, çimdikleme gibi fiziksel eylemlerde bulunur		,539		
Kesici aletlerle saldırır (makas, bıçak gibi)			,783	
Kulak çeker			,772	
Kafasını duvara vurur			,664	
Su ile ıslatır (zorla)			,596	
Tükürür			,593	
Isırır			,576	
Kolunu asılır/büker			,538	
Sandalyesini çeker			,537	
Saç çeker			,511	
Bedenine bir nesne batırır (kalem, iğne, pipet gibi)			,495	
Arkadaş grubuna almaz				,745
Diğer çocukların konuşmasını kurmasını engeller				,704
Oyunlara almaz				,699
İzole eder/ Dışlar				,640
Arkadaşlarının oyunlarına almaması için baskı kurar				,620
Konuşmaz				,603
Arkadaşlarının oyuncaklarını paylaşmasını engeller				,493
Sorulara cevap vermez				,490

Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 4 boyut ve 38 maddeden oluştuğu görülmüştür. 51 maddeden faktör yükleri düşük olan ya da birden fazla boyutta birbirine yakın faktör yükü veren 13 (3, 11, 13, 29, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 51) madde ölçekten teker teker atılarak döndürme işlemi yapılmış ve 4 boyutlu yapı elde edilmiştir. 4 boyutun açıkladığı toplam varyans 65,815 olarak bulunmuştur.

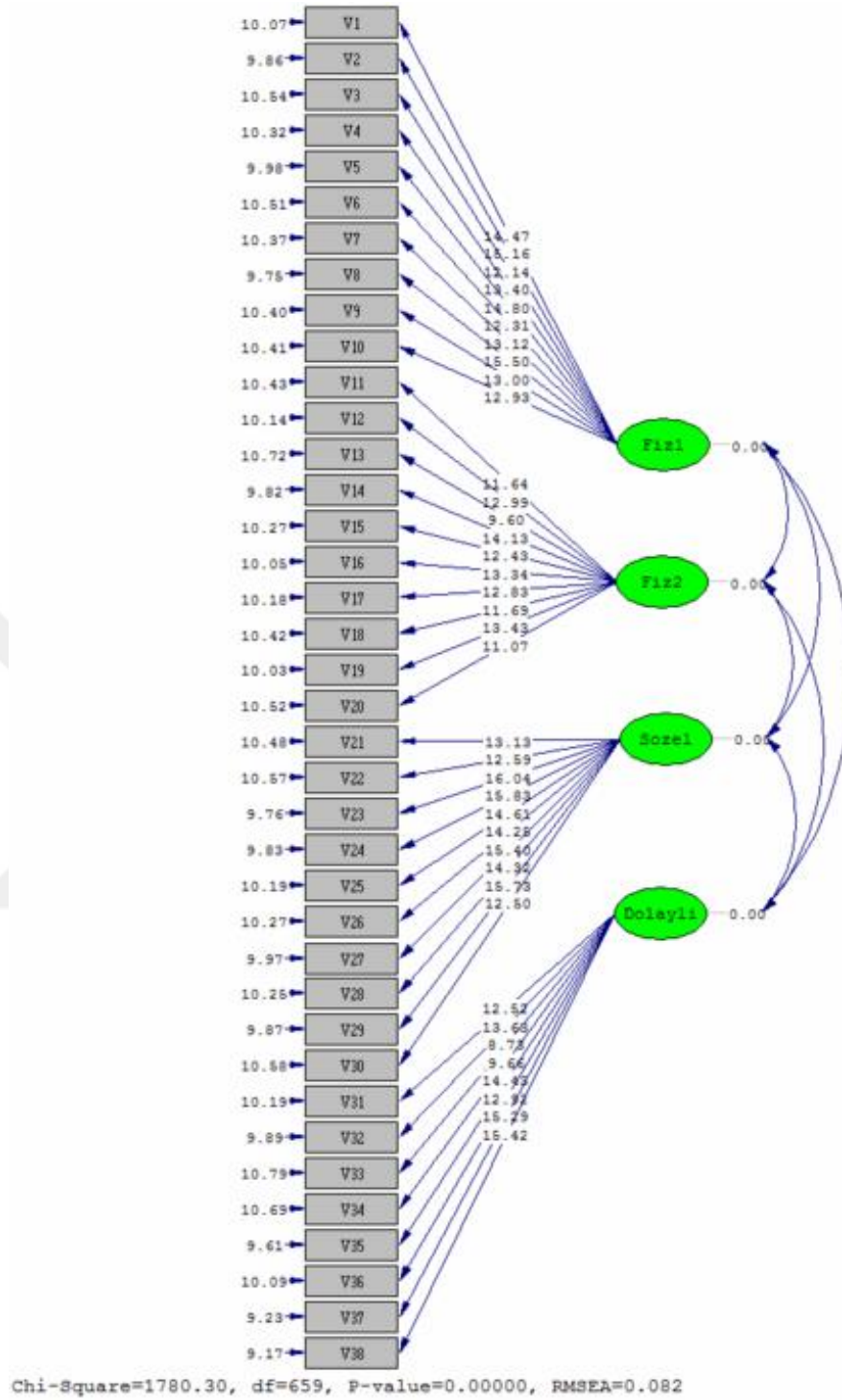
Birinci faktörde, faktör yükleri ,788 ile ,479 arasında değerler alan 10 maddenin yer aldığı Tablo 8'de görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin sözel zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre "Sözel Zorbalık" adı verilmiştir.

İkinci faktörde, faktör yükleri ,780 ile ,539 arasında değerler alan 10 maddenin yer aldığı Tablo 8'de görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin fiziksel zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre "Fiziksel Zorbalık-1" adı verilmiştir.

Üçüncü faktörde, faktör yükleri ,783 ile ,495 arasında değerler alan 10 maddenin yer aldığı Tablo 8'de görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin fiziksel zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre maddelerin Fiziksel Zorbalık-2 adı verilmiştir.

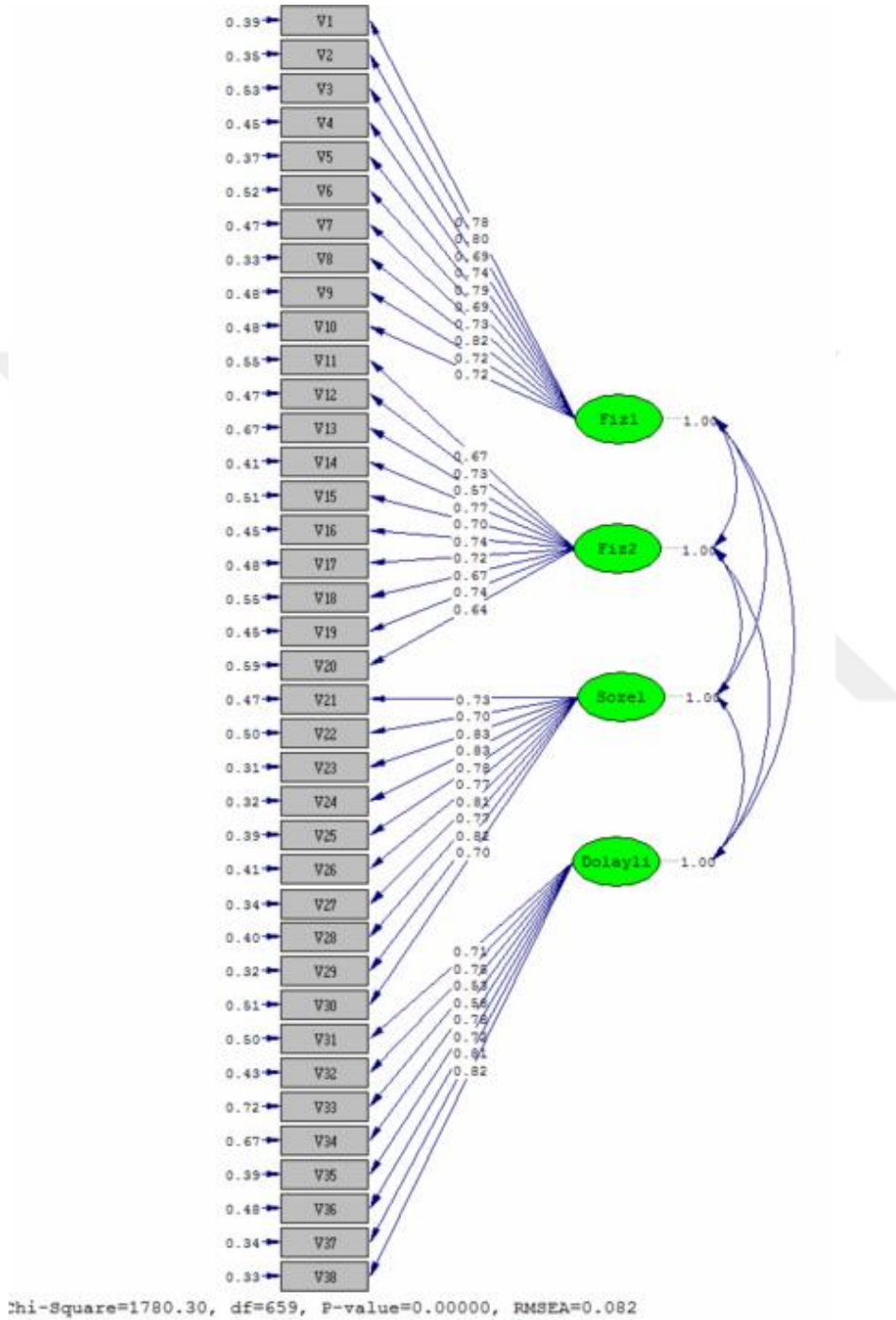
Dördüncü faktörde, faktör yükleri ,745 ile ,490 arasında değerler alan 8 maddenin yer aldığı Tablo 8'de görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin dolaylı zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre "Dolaylı Zorbalık" adı verilmiştir.

Yapı geçerliğini ve faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı/ Keşfedici Faktör Analizi (Exploratory Factor Analysis) ile geliştirilmiş olan 38 maddeli, dört faktörlü Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'ne doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçları Şekil 2'de yer almaktadır.

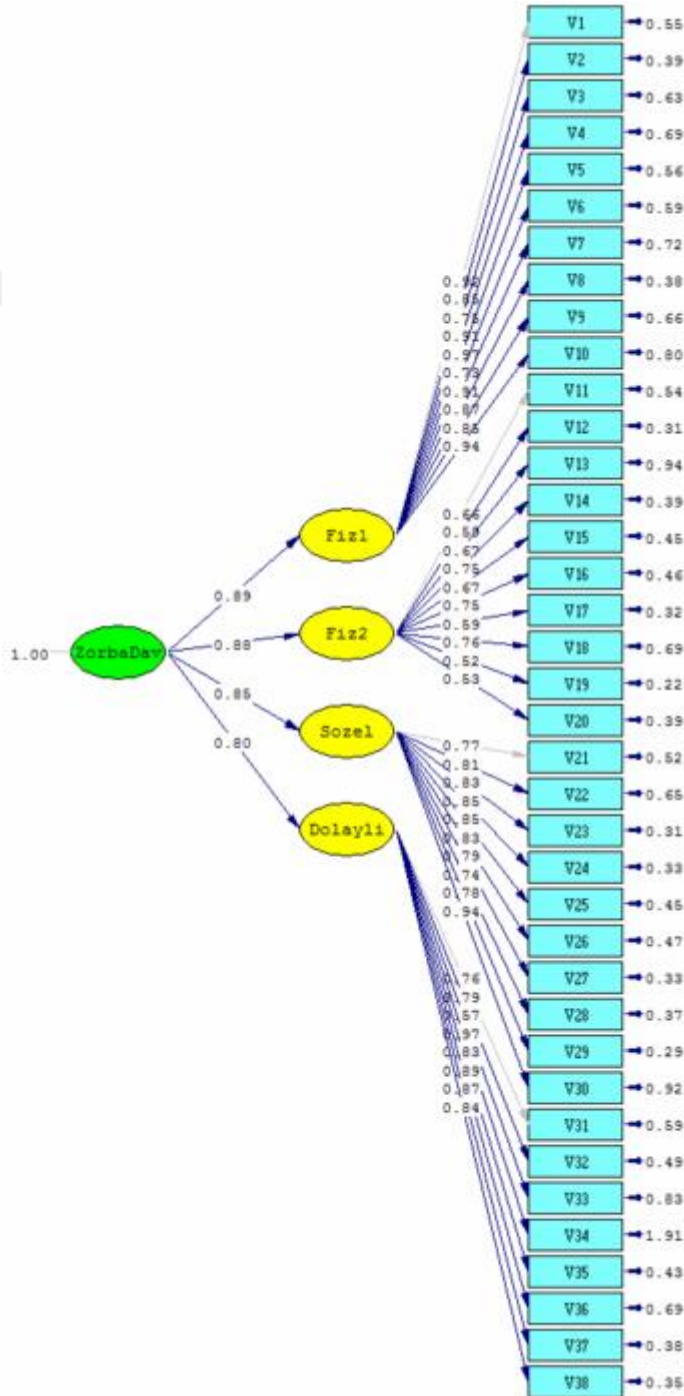
Şekil 2: Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Dört Boyutlu Modeli İçin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenleri Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda gözlenen değişkenlerin t değerlerinin .01 düzeyinde manidar olduğu görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi yol şemasında hata varyanslarının incelenmesi sonuçları Şekil 3'te ifade edilmiştir.

Şekil 3: Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Yol Şemasında Hata Varyanslarının İncelenmesi

Gözlenen değişkenlere ilişkin hata varyansları incelendiğinde hata varyansı yüksek herhangi bir değişkenin olmadığı görülmektedir. Ki-kare/serbestlik derecesi oranı hesaplandığında (1780.30/ 659) değer 2.70 olarak bulunmuştur. Bulunan değer 3'ten küçük olduğu için mükemmel uyuma işaret etmektedir. RMSEA değeri (0.082) ise iyi uyuma karşılık gelmektedir (Büyüköztürk, Şekercioğlu ve Çokluk, 2014). Zorbalık Ölçeğinin Yol Şeması Şekil 4'de yer almaktadır.

Şekil 4 : Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Elde Edilen Yol Şeması

Uyum indeksleri incelendiğinde AGFI (.69) ve GFI değerinin (.73) zayıf uyuma karşılık geldiği ifade edilebilir. RMR (.077) ve standardize edilmiş RMR (.065) değerine bakıldığında.080 den küçük olduğu için iyi uyuma işaret etmektedir. CFI (.96) ve NNFI (.96) değerleri incelendiğinde ise değerlerin mükemmel uyuma karşılık geldiği söylenebilir. Genel olarak modelin iyi uyum gösterdiği söylenebilir (Büyüköztürk, Şekercioğlu ve Çokluk, 2014).

Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin birinci faktörü varyansın %18,096'sını; ikinci faktörü % 17,169'unu, üçüncü faktörü %16,158'ini ve dördüncü faktörü %14,392'sini açıklamaktadır. Dört boyutun Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin toplamına ait açıkladığı varsans % 65,815'tir. Ölçeğin güvenilirliğini hesaplamak için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tümü için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ,88, birinci boyut için ,84, ikinci boyut için ,84, üçüncü boyut için ,85 ve dördüncü boyut için ,87 olarak hesaplanmıştır. Alan yazında.70 ve üstü güvenilirlik için yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu):

Araştırma kapsamında Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği geliştirilmiştir (Ek 4). Zorbalığa maruz kalma ölçeği 31 maddeden oluşmaktadır. Ölçek Likert tipi beşli dereceleme ölçeği şeklindedir. Her maddenin karşısında "her zaman (5)", "sık sık (4)", "bazen (3)", "nadiren (2)", "hiçbir zaman (1)" şeklinde 5 seçenek bulunmaktadır. Öleçekten alınabilecek puanlar 31 ile 155 arasında değişmektedir. Öleçekten yüksek puan alınması çocuğun zorbalığa daha fazla maruz kaldığını göstermektedir. Öleçğin geliştirilme sürecine ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.3.1. Zorbalık davranışlarına maruz kalma ölçeği'nin geliştirilme süreci.

3-6 yaş çocukları arasında gerçekleşen zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmek istenen ölçeği oluşturmak için Türkiye'de ve Türkiye dışında yayımlanan zorbalık ve zorbalığa maruz kalma durumları ile ilgili alan yazın çalışmaları incelenmiştir. Alan yazın incelemesinden sonra araştırmada geliştirilen ölçeğe madde havuzu oluşturabilmek amacıyla okul öncesi öğretmenlerinin 3-6 yaş grubu çocukları arasında gerçekleşen zorbalık

davranışları hakkındaki düşüncelerini almak amacıyla bir form hazırlanmıştır (Ek 3). Formda “zorbalık” tanımlanmış ve zorbalık türlerinden söz edilmiştir. Hazırlanan form okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan 25 öğretmene Ek 3 ‘te verilen açık uçlu sorular sorularak cevaplamaları istenmiştir.

Öğretmenlerden elde edilen nitel veriler analiz edilerek tutum maddesi olacak şekilde ifadeler belirlenmiştir. Oluşturulan ifadeler tekrar edilme sıklığına göre sıralanmıştır. Cümlelerden alınan ifadeler ölçek için maddeler haline dönüştürülmüştür. Zorbalık ile ilgili araştırmalar, anketler, ölçekler de incelenerek öğretmen görüşlerinde yer almayan ifadeler de eklenerek 72 soruluk bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinde belirtilen ifadelere bireylerin katılma düzeylerini belirlemek için ifadelerin karşısına 5’li derecelendirme ifadeleri yazılmıştır.

Tutum maddelerini ve karşısında derecelendirme ifadeleri yer alan taslak ölçeğin uygun olup olmadığını belirlemek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Ölçeğin uzman kişiler tarafından incelenmesindeki maksat kapsam geçerliliğinin sağlanmasıdır (Büyüköztürk, 2012). Ayrıca uzman görüşlerine başvurarak görünüş geçerliliği de sağlanmaya çalışılmaktadır (Metin, 2015). Oluşturulan ifadelerin uygunluğunu ve kapsam geçerliliğini değerlendirmeleri için maddeler uzman görüşü formuna dönüştürülmüştür. Bu formda 72 madde yer almaktadır. Her madde için “uygun” ,”uygun değil” ve “düzeltilmeli” şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca düzeltilmeli ifadesi için düzeltme önerisi bölümü yer almaktadır. Formun en alt kısmında ise uzman kişinin ölçeğe ait önerilerini belirtmesi için bir bölüm bulunmaktadır.

Uzman görüşü safhasında konu alanıyla ilgili 16 uzman kişinin görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü sonrasında 11 madde düzeltilmiş, 22 madde çıkarılmış ve 2 madde eklenmiştir. Uzman dönütlerinden sonra ölçeğin deneme formu oluşturulmuştur.

Ön deneme aşamasında Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği deneme formu 12 okul öncesi öğretmenine uygulanmıştır. Ön deneme yapmadaki amaç, örneklem grubundaki bireylerin ölçek maddelerini doğru anlayıp anlamadıklarını, ölçek maddelerinin ne kadar sürede cevaplandığı ve ölçekte ne gibi değişiklikler yapılması gerektiğini tespit etmektir (Metin, 2015).

3.3.3.2. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.

Çalışma grubunda yer alan 215 çocuktan elde edilen veriler üzerinden faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi birbiriyle ilişkili bir çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir (Büyüköztürk, 2012). Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin temel bileşenler faktör analizi yapılabilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett katsayısının test edilmesi gereklidir (Büyüköztürk, 2012). Bu amaçla, örneklem yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin testi ve değişkenlerin yüksek ilişkili olmadığını ve eşit varyansa sahip olduğu hipotezinin testi için Barlett testi yapılarak sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 9.

Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin KMO Örneklem Uygunluk Değeri		,892
Bartlett's Küresellik Testi	Ki-kare	3795,176
	sd	465
	p	,000

Tablo 9'da yer alan KMO ve Bartlett's testi sonuçları değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. KMO örnekleme yeterliğinin kabul edilebilir alt sınırı 0.50'dir. 0.80 ve yukarısı olan değerler mükemmel olarak kabul edilmektedir (Sipahi, Yurtkoru, Çinko, 2008). Araştırmanın deneme uygulamasından elde edilen verilerin KMO değeri 0,892. Barlett katsayısının anlamlı çıkması evrendeki dağılımın normal olduğunun göstergesidir (Tavşancıl, 2002). Bartlett's küresellik testi sonucuna göre değişkenler arasındaki ilişkinin faktör analizi yapmaya uygun olduğu ($p < .05$) tablo 9'da görülmektedir.

KMO ile bütün veri setinin faktör analizine uygun olduğu belirlendikten sonra Anti-İmage katsayılarına (MSA) bakılarak tek tek her sorunun faktör analizine uygun olup olmadığı belirlenmiştir. MSA değerlerinin 0,954 ile 0,697 arasında değiştiği görülmüştür. Yapılan işlemler sonucunda 1. Boyut: Sözel zorbalık-1, 2. Boyut: Fiziksel Zorbalık-1, 3. Boyut: Fiziksel Zorbalık-2, 4. Boyut: Dolaylı zorbalık olmak üzere 4 boyut ve 31 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir (Ek 4). Belirlenen ölçütlere uymayan 21 madde ölçekten çıkartılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10.

Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Maddelerinin Faktör Yükleri

Maddeler	Sözel	Fiziksel-1	Fiziksel-2	Dolaylı
Etiketleme yapılır/Ad takılır	,796			
Konuşmasıyla dalga geçilir	,793			
Laf atılır, sataşılır	,771			
Fiziksel özellikleriyle alay edilir	,699			
Kaba sözler kullanılır (salak, aptal gibi)	,684			
Kişisel özellikleriyle dalga geçilir	,675			
Korkutulur	,644			
Küfürlü ifadeler kullanılır	,585			
Kulak çekilir		,710		
Yumruk atılır		,702		
Tokat atılır		,668		
Tekme atılır		,641		
Saç çekilir		,630		
Batırma, tırnaklama, çimdikleme gibi fiziksel eylemlerde bulunulur		,598		
Kesici aletlerle saldırılır (makas, bıçak gibi)		,561		
Elbisesi yırtılır		,510		
Isırılır		,490		
Elbisesi kirletilir		,405		
Konuşulmaz			,740	
Arkadaş grubuna alınmaz			,720	
Diğer çocuklarla konuşması engellenir			,692	
Sorularına cevap verilmez			,686	
Oyunlara alınmaz			,675	
Yiyecek, oyuncak vb. herkesle paylaşıp onunla paylaşılmaz			,634	
Arkadaşlarının oyunlarına almaması için baskı kurulur			,597	
İzole edilir/Dışlanır			,586	
Oyuncağını zorla alınır				,600
İzinsiz sırası alınır				,556
Oyuncak veya bazı cisimler fırlatılır				,546
Dürtülür				,522
İtekleme, çelme atma, yere düşürme gibi fiziksel eylemlerde bulunulur				,463

Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 4 boyut ve 31 maddeden oluştuğu görülmüştür. 50 maddeden faktör yükleri düşük olan ya da birden fazla boyutta birbirine yakın faktör yükü veren 21 (10,11,13,14,15,16,17,18,19,22,29,30, 32,40,41,42,45,46,49,50,51) madde ölçekten teker teker atılarak döndürme işlemi yapılmış ve 4 boyutlu yapı elde edilmiştir. 4 boyutun açıkladığı toplam varyans 62,794 olarak bulunmuştur.

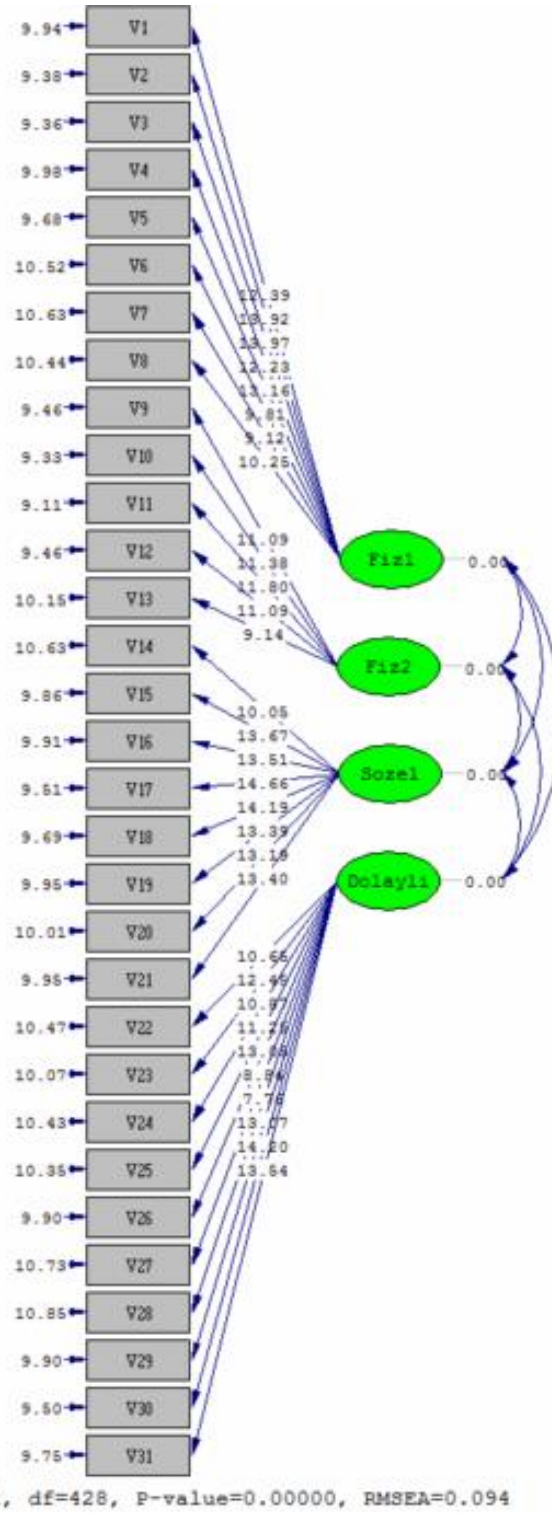
Birinci faktörde, faktör yükleri ,796 ile ,585 arasında değerler alan 10 maddenin yer aldığı Tablo 10'da görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin sözel zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre "Sözel Zorbalık" adı verilmiştir.

İkinci faktörde, faktör yükleri ,710 ile ,405 arasında değerler alan 5 maddenin yer aldığı Tablo 10'da görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin fiziksel zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre "Fiziksel Zorbalık-1" adı verilmiştir.

Üçüncü faktörde, faktör yükleri ,740 ile ,586 arasında değerler alan 8 maddenin yer aldığı Tablo 10'da görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin fiziksel zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre maddelerin "Fiziksel Zorbalık-2" adı verilmiştir.

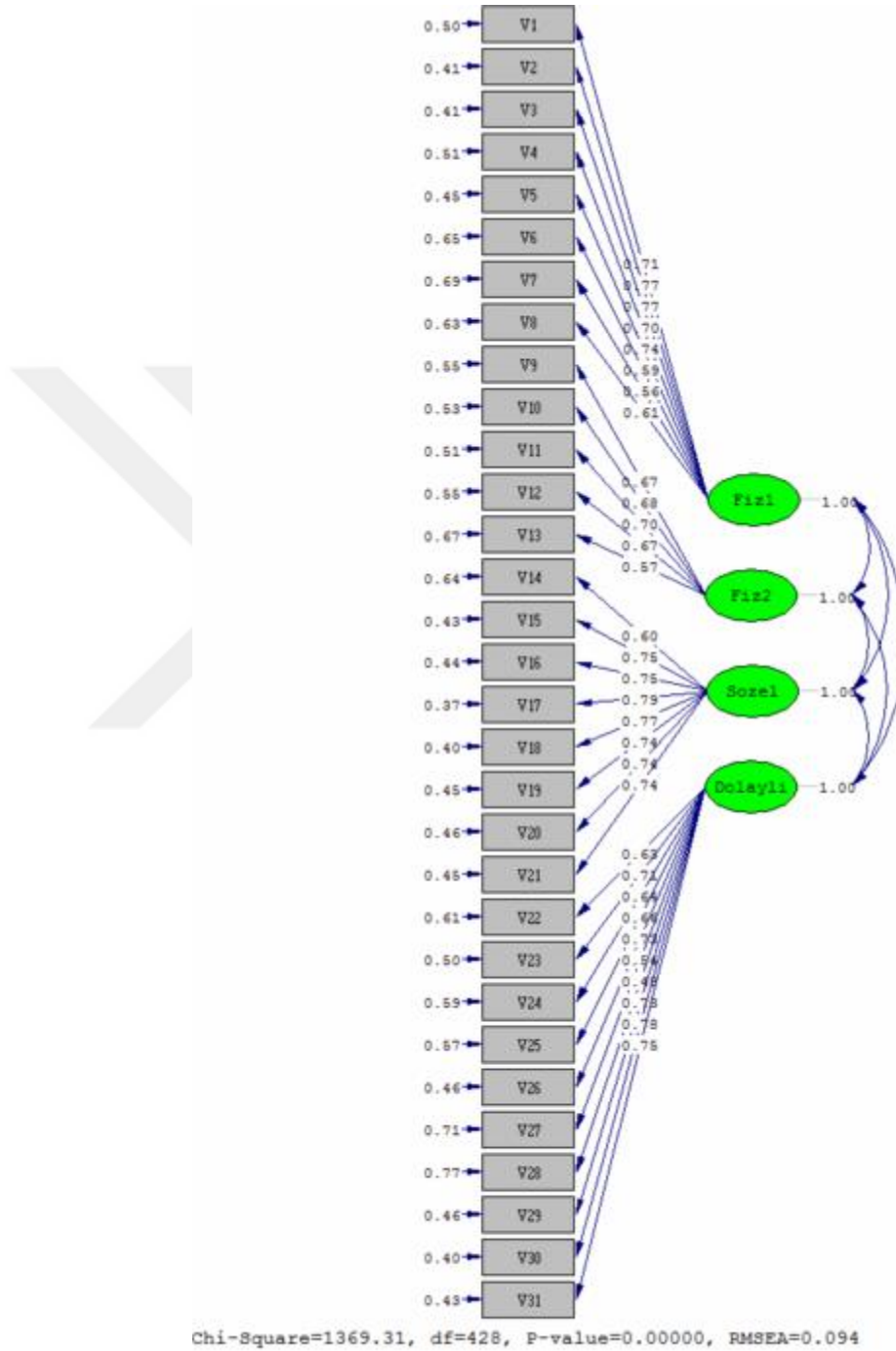
Dördüncü faktörde, faktör yükleri ,600 ile ,463 arasında değerler alan 8 maddenin yer aldığı Tablo 10'da görülmektedir. Bu faktördeki maddelerin dolaylı zorbalıkla ilgili maddeler olduğu görülmüş ve bu faktöre "Dolaylı Zorbalık" adı verilmiştir.

Yapı geçerliğini ve faktör yapısını belirlemek amacıyla Açımlayıcı/ Keşfedici Faktör Analizi (Exploratory Factor Analysis) ile geliştirilmiş olan 31 maddeli, dört faktörlü Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'ne doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçları Şekil 5'te yer almaktadır.

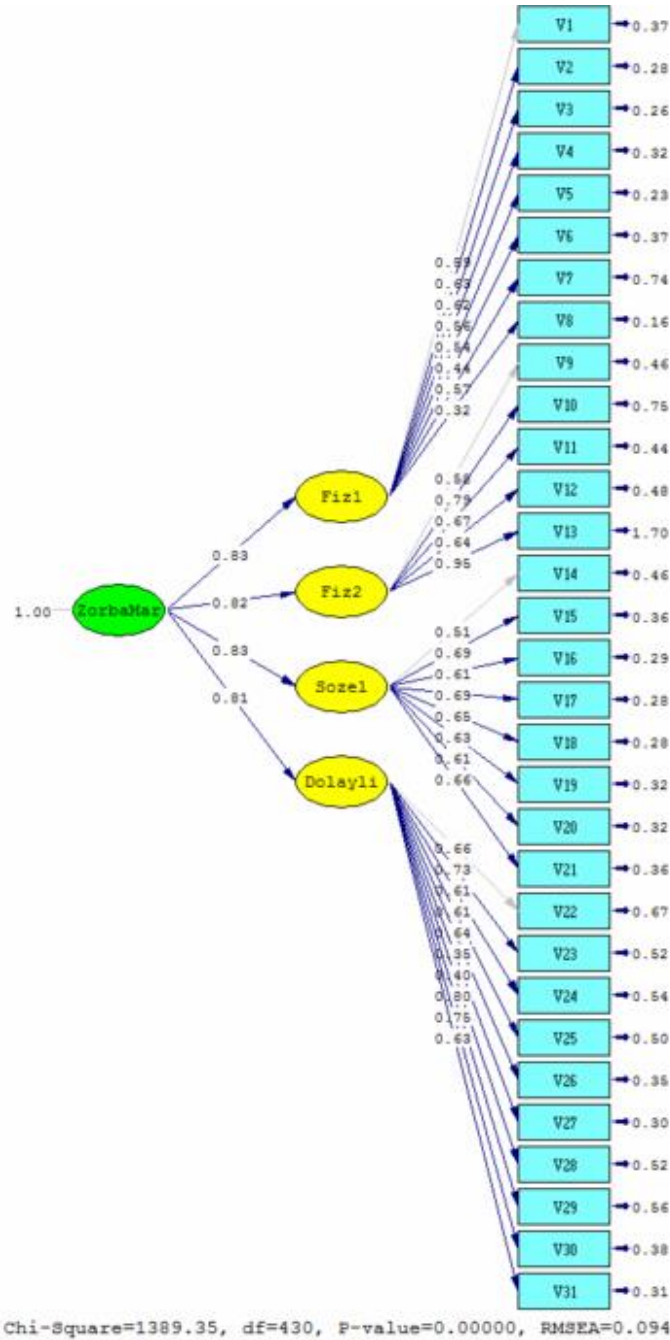
Şekil 5: Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin Dört Boyutlu Modeli İçin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenleri Açıklama Oranlarının Manidarlık Düzeyleri

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda gözlenen değişkenlerin t değerlerinin .01 düzeyinde manidar olduğu görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizinde yol şemasında hata varyanslarının incelenmesi sonuçları Şekil 6'da yer almaktadır.

Şekil 6: Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin Yol Şemasında Hata Varyanslarının İncelenmesi

Gözlenen değişkenlere ilişkin hata varyansları incelendiğinde hata varyansı yüksek herhangi bir değişkenin olmadığı görülmektedir. Ki-kare/serbestlik derecesi oranı hesaplandığında (1369.31/ 428) bulunan değer (3.19) iyi uyuma işaret etmektedir. RMSEA değeri (0.094) ise zayıf uyuma karşılık gelmektedir (Büyüköztürk, Şekercioğlu ve Çokluk, 2014). Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Elde Edilen Yol Şeması Şekil 7'de yer almaktadır.

Şekil 7: Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi İle Elde Edilen Yol Şeması

Uyum indeksleri incelendiğinde AGFI (.70) ve GFI değerinin (.74) zayıf uyuma karşılık geldiği ifade edilebilir. RMR (.058) ve standardize edilmiş RMR (.076) değerine bakıldığında.080 den küçük olduğu için iyi uyuma işaret etmektedir. CFI (.94) ve NNFI (.94) değerleri incelendiğinde ise değerlerin mükemmel uyuma karşılık geldiği söylenebilir. (Büyüköztürk, Şekercioğlu ve Çokluk, 2014). Genel olarak modelin iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği'nin birinci faktörü varyansın % 18,011'ini ; ikinci faktörü % 17,284'ünü, üçüncü faktörü % 16,411'ini ve dördüncü faktörü % 11,088'ini açıklamaktadır. Dört boyutun Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin toplamına ait açıkladığı varsans %62,794'tür. Ölçeğin güvenilirliğini hesaplamak için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tümü için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ,80, birinci boyut için ,77, ikinci boyut için ,86, üçüncü boyut için ,76 ve dördüncü boyut için ,71 olarak hesaplanmıştır. Alan yazında .70 ve üstü güvenilirlik için yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri kişisel bilgi formu, okul öncesi dönem çocukları için geliştirilmiş olan Zorbalık Ölçeği ve Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği'nin uygulanması ile elde edilmiştir. 2015-2016 Eğitim Öğretim yılı içinde belirlenen çalışma grubuna araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Kişisel Bilgi Formu, Zorbalık Ölçeği-Öğretmen Formu (ZÖ) ve Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği-Öğretmen Formu (ZMÖ) okul öncesi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. 18 ölçek uygun doldurulmadığı için değerlendirilme dışı tutulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

“Zorbalık Ölçeği” ve “Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği” uygulamasından elde edilen verilerin analizi SPSS 18 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada faktör yapılarının uygunluğu için LISREL 8.8 programı kullanılarak, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Elde edilen verilerin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach Alpha değerine bakılmıştır. Çalışma grubunun “Zorbalık Ölçeği” ve “Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanların; cinsiyet, yaş grubu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek için fark testleri yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere göre ölçülen özellik bakımında grupların farklılık gösterip göstermediğine ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile

bakılmıştır. Ayrıca anlamlı farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden Scheeffe kullanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi olarak .05 esas alınmıştır.

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemlerine göre verilmiş ve bu bulguların, alandaki araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak yorumu yapılmıştır.

4.1. 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Bu alt problemle ilgili olarak çocuklardan elde edilen verilerin betimleyici istatistikleri için Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin toplam ve alt boyutlarıyla çocukların cinsiyeti arasındaki farklara bakılmıştır. Bu amaçla her iki grubun ölçekte aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada bağımsız örneklemelerde t Testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11.

Çocukların Cinsiyetine Göre Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Toplam ve Alt Boyutlar Puan Ortalamalarının t Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	s	sd	t	p
Sözel Zorbalık	Kız	108	1,59	0,77	213	-2,272	0.024*
	Erkek	107	1,85	0,90			
Fiziksel Zorbalık-1	Kız	108	1,81	0,83	213	-4,636	0.000*
	Erkek	107	2,36	0,90			
Fiziksel Zorbalık-2	Kız	108	1,35	0,55	213	-3,199	0.002*
	Erkek	107	1,64	0,74			
Dolaylı Zorbalık	Kız	108	1,98	0,84	213	-0,72	0.942*
	Erkek	107	1,99	0,78			
Toplam	Kız	108	1,68	0,66	213	-2,937	0.004
	Erkek	107	1,96	0,71			

*p<.05

Tablo 11 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Sözel Zorbalık alt boyut puan ortalamalarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan erkek çocuklar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir (t (213)= -2.272, p<.05).

Tablo 11 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Fiziksel Zorbalık-1 alt boyut puan ortalamalarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan erkek çocuklar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir (t (213)= -4,636, p<.05).

Tablo 11 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Fiziksel Zorbalık-2 alt boyut puan ortalamalarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan erkek çocuklar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($t(213) = -3,199, p < .05$).

Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin Dolaylı Zorbalık alt boyut puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermediği görülmektedir ($t(213) = -0,72, p > .05$).

Tablo 11 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği toplam puan ortalamalarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan erkek çocuklar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($t(213) = -2,937, p < .05$).

4.2. 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları yaş grubuna göre farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbaca davranma durumlarının yaş grubuna göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiş ve elde edilen veriler tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12.

Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Yaş Grubuna Göre Anova Sonuçları

Ölçek Boyutu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F değeri	p
Sözel Zorbalık	Gruplar Arası	,045	2	,022	,031	,970
	Grup İçi	154,265	212	,728		
	Toplam	154,310	214			
Fiziksel Zorbalık-1	Gruplar Arası	4,871	2	2,436	2,965	,054
	Grup İçi	174,126	212	,821		
	Toplam	178,997	214			
Fiziksel Zorbalık-2	Gruplar Arası	2,688	2	1,344	3,053	,094
	Grup İçi	93,311	212	,440		
	Toplam	95,998	214			
Dolaylı Zorbalık	Gruplar Arası	,677	2	,338	,507	,603
	Grup İçi	141,416	212	,667		
	Toplam	142,093	214			
Toplam	Gruplar Arası	,894	2	,447	,902	,407
	Grup İçi	105,000	212	,495		
	Toplam	105,894	214			

Tablo 12 incelendiğinde Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1, fiziksel zorbalık-2, dolaylı zorbalık alt boyutları ve toplam puan ortalamaları arasında yaş grubuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle sözel zorbalık [$F(2-212)=0,03$, $p>.05$], fiziksel zorbalık-1 [$F(2-212)=2,96$, $p>.05$], fiziksel zorbalık-2 [$F(2-212)=3,05$, $p>.05$], dolaylı zorbalık [$F(2-212)=0,50$, $p>.05$] ve toplam [$F(2-212)=0,90$, $p>.05$] puanları çocukların yaş grubuna bağlı fark göstermemektedir.

4.3. 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbaca davranma durumlarının anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiştir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre ölçeğin toplam, sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1, fiziksel zorbalık-2 puanlarının anlamlı fark gösterdiği tablo 13'te görülmektedir. Farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğuna bakmak için post-hoc testlerden Scheffe testi kullanılmıştır.

Tablo 13.

Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları

Ölçek Boyutu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F değeri	p	Anlamlı Fark
Sözel Zorbalık	Gruplar Arası	8,482	3	2,827	4,091	,008*	4-1
	Grup İçi	145,828	211	,691			
	Toplam	154,310	214				
Fiziksel Zorbalık-1	Gruplar Arası	9,652	3	3,217	4,009	,008*	4-1
	Grup İçi	169,346	211	,803			
	Toplam	178,997	214				
Fiziksel Zorbalık-2	Gruplar Arası	4,479	3	1,493	3,442	,018*	4-1
	Grup İçi	91,520	211	,434			
	Toplam	95,998	214				
Dolaylı Zorbalık	Gruplar Arası	4,841	3	1,614	2,481	,062	Anlamlı Fark Yok
	Grup İçi	137,252	211	,650			
	Toplam	142,093	214				
Toplam	Gruplar Arası	5,414	3	1,805	3,790	,011*	4-1
	Grup İçi	100,479	211	,476			
	Toplam	105,894	214				

1:Okur-Yazar Değil 2: İlköğretim 3:Lise 4:Lisans ve Üzeri
p<.05

Tablo 13 incelendiğinde Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği toplam puanı [F(3-211)=3,79, p<.05] ve sözel zorbalık [F(3-211)=4,09, p<.05], fiziksel zorbalık-1 [F(3-211)=4,00, p<.05], fiziksel zorbalık-2 [F(3-211)=3,44, p<.05] alt boyutu puanları arasında anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farkın, okuryazar olmayan annelerle lisans ve üzeri mezunu anneler arasında lisans ve üzeri mezunu anneler lehine olduğu görülmektedir (p<.05). Tablo 13 incelendiğinde Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği dolaylı zorbalık puanları arasında anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir [F(3-211)=2,48, p>.05].

4.4. 3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbaca davranma durumlarının baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiş ve elde edilen veriler tablo 14'te sunulmuştur. Farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğuna bakmak için post-hoc testlerden Scheffe testi kullanılmıştır.

Tablo 14.

Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları

Ölçek Boyutu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F değeri	p	Anlamlı Fark
Sözel Zorbalık	Gruplar Arası	10,157	3	3,386	4,955	,002*	4-2
	Grup İçi	144,153	211	,683			
	Toplam	154,310	214				
Fiziksel Zorbalık-1	Gruplar Arası	8,824	3	2,941	3,647	,014*	4-1
	Grup İçi	170,174	211	,807			
	Toplam	178,997	214				
Fiziksel Zorbalık-2	Gruplar Arası	4,476	3	1,492	3,439	,018*	4-1
	Grup İçi	91,523	211	,434			
	Toplam	95,998	214				
Dolaylı Zorbalık	Gruplar Arası	1,112	3	,371	,555	,646	Anlamlı Fark
	Grup İçi	140,981	211	,668			
	Toplam	142,093	214				Yok
Toplam	Gruplar Arası	4,889	3	1,630	3,404	,019*	4-1
	Grup İçi	101,005	211	,479			
	Toplam	105,894	214				

1:Okur-Yazar Değil 2: İlköğretim 3:Lise 4:Lisans ve Üzeri
p<.05

Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği sözel zorbalık alt boyutundaki ortalama puanların eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir [F(3-211)=4,95, p>.05]. Anlamlı farkın, ilköğretim mezunu babalarla lisans ve üzeri mezunu babalar arasında lisans ve üzeri mezunu babalar lehine olduğu görülmektedir (p<.05). Analiz sonucunda Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Dolaylı zorbalık alt boyutu puanları arasında baba eğitim düzeyine bakımından anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir [F(3-211)=0,55, p>.05]. Çocukların Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği Dolaylı zorbalık alt boyutu puanları babaların eğitim durumuna bağlı farklılık göstermemektedir. Tablo 14’de görüldüğü gibi Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği toplam [F(3-211)=3,40, p>.05], fiziksel zorbalık-1 [F(3-211)=3,64, p>.05] , fiziksel zorbalık-2 [F(3-211)=3,43, p>.05] puanlarında baba eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Anlamlı farkın okur yazar olmayan babalarla lisans ve üzeri mezunu babalar arasında lisans ve üzeri mezunu babalar lehine olduğu görülmektedir (p<.05).

4.5. 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Bu alt problemle ilgili olarak çocuklardan elde edilen verilerin betimleyici istatistikleri için Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği’nin toplam ve alt boyutlarıyla çocukların cinsiyeti arasındaki farklılıklara bakılmıştır. Bu amaçla her iki grubun ölçekte aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada bağımsız örneklemelerde t Testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 15 ‘de verilmiştir.

Tablo 15.

Çocukların Cinsiyetine Göre Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği’nin Toplam ve Alt Boyutlar Puan Ortalamalarının t Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	s	sd	t	p
Sözel Zorbalık	Kız	108	1,59	0,66	213	-0,738	0.461
Fiziksel Zorbalık-1	Erkek	107	1,65	0,67			
Fiziksel Zorbalık-1	Kız	108	1,46	0,54	213	-0,877	0.382
Fiziksel Zorbalık-2	Erkek	107	1,52	0,49			
Fiziksel Zorbalık-2	Kız	108	1,87	0,66	213	-2,303	0.022*
Dolaylı Zorbalık	Erkek	107	2,11	0,84			
Dolaylı Zorbalık	Kız	108	1,74	0,66	213	-1,313	0.191
Toplam	Erkek	107	1,87	0,76			
Toplam	Kız	108	1,66	0,52	213	-1,703	0.090
	Erkek	107	1,79	0,54			

*p<.05

Tablo 15 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği toplam ve sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1 dolaylı zorbalık alt boyut puanlarının, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$). Tablo 15 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Fiziksel Zorbalık-2 alt boyut puan ortalamalarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan erkek çocuklar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($t(213) = -2,303, p<.05$).

4.6. 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları yaş grubuna göre farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalığa maruz kalma durumlarının yaş grubuna göre farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi Anova ile test edilmiş ve elde edilen veriler Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16.

Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Yaş Grubuna Göre Anova Testi Sonuçları

Ölçek Boyutu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F değeri	p
Sözel Zorbalık	Gruplar Arası	,396	2	,198	,440	,644
	Grup İçi	95,322	212	,450		
	Toplam	95,718	214			
Fiziksel Zorbalık-1	Gruplar Arası	,498	2	,249	,918	,401
	Grup İçi	57,530	212	,271		
	Toplam	58,028	214			
Fiziksel Zorbalık-2	Gruplar Arası	1,046	2	,523	,891	,412
	Grup İçi	124,376	212	,587		
	Toplam	125,421	214			
Dolaylı Zorbalık	Gruplar Arası	1,547	2	,774	1,506	,224
	Grup İçi	108,913	212	,514		
	Toplam	110,461	214			
Toplam	Gruplar Arası	,428	2	,214	,741	,478
	Grup İçi	61,189	212	,289		
	Toplam	61,616	214			

* $p<.05$

Tablo 16 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1, fiziksel zorbalık-2 ve dolaylı zorbalık alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının yaş grubuna göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir fark göstermediği görülmektedir. Başka bir ifadeyle sözel zorbalık [$F(2-$

212)=0,44, $p>.05$], fiziksel zorbalık-1 [$F(2-212)=0,91$, $p>.05$], fiziksek zorbalık-2 [$F(2-212)=0,89$, $p>.05$], dolaylı zorbalık [$F(2-212)=1,50$, $p>.05$] ve toplam [$F(2-212)=0,74$, $p>.05$] puanları çocukların yaş grubuna bağlı fark göstermemektedir.

4.7. 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalığa maruz kalma durumlarının anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiştir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre ölçeğin toplam, sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1, fiziksel zorbalık-2 puanlarının annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı fark gösterdiği Tablo 17'de görülmektedir. Farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğuna bakmak için post-hoc testlerden Scheffe testi kullanılmıştır.

Tablo 17.

Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları

Ölçek Boyutu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F değeri	p	Anlamlı Fark
Sözel Zorbalık	Gruplar Arası	12,998	3	4,333	11,051	,000*	2-1
	Grup İçi	82,721	211	,392			3-1
	Toplam	95,718	214				4-1
Fiziksel Zorbalık-1	Gruplar Arası	4,880	3	1,627	6,457	,000*	3-1
	Grup İçi	53,148	211	,252			4-1
	Toplam	58,028	214				
Fiziksel Zorbalık-2	Gruplar Arası	4,840	3	1,613	2,823	,060	Anlamlı Fark
	Grup İçi	120,582	211	,571			Yok
	Toplam	125,421	214				
Dolaylı Zorbalık	Gruplar Arası	3,223	3	1,074	2,114	,100*	Anlamlı Fark
	Grup İçi	107,238	211	,508			Yok
	Toplam	110,461	214				
Toplam	Gruplar Arası	5,948	3	1,983	7,515	,000*	2-1
	Grup İçi	55,668	211	,264			3-1
	Toplam	61,616	214				4-1

1:Okur-Yazar Değil 2: İlköğretim 3:Lise 4:Lisans ve Üzeri
 $p<.05$

Tablo 17 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği toplam [$F(3-211)=7,51$, $p<05$] ve sözel zorbalık [$F(3-211)=11,05$, $p<05$] puan ortalamalarının arasında anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farkın, okuryazar olmayan anneler ile ilköğretim mezunu anneler arasında ilköğretim, okuryazar olmayan anneler ile lise mezunu anneler arasında lise, okuryazar olmayan anneler ile lisans ve üzeri mezunu annelerde ise lisans ve üzeri mezunu anneler lehine olduğu görülmektedir ($p<05$).

Tablo 17'de çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği fiziksel zorbalık-1 alt boyut puan ortalamaları arasında anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$F(3-211)=6,45$, $p<05$]. Bu anlamlı farkın, okuryazar olmayan anneler ile lise mezunu anneler arasında lise, okuryazar olmayan anneler ile lisans ve üzeri mezunu anneler arasında ise lisans ve üzeri mezunu anneler lehine olduğu görülmektedir ($p<05$).

Tablo 17'de çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği fiziksel zorbalık-2 ve Dolaylı zorbalık alt boyutu puan ortalamaları arasında anne eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

4.8. 3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalığa maruz kalma durumlarının baba eğitim düzeyine göre fark gösterip göstermediği Anova ile test edilmiş ve elde edilen veriler Tablo 18'da sunulmuştur. Farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğuna bakmak için post-hoc testlerden Scheffe testi kullanılmıştır.

Tablo 18.

Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği Toplam ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Anova Sonuçları

Ölçek Boyutu	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F değeri	p	Anlamlı Fark
Sözel Zorbalık	Gruplar Arası	12,506	3	4,169	10,570	,000*	2-1
	Grup İçi	83,213	211	,394			3-1
	Toplam	95,718	214				4-1
Fiziksel Zorbalık-1	Gruplar Arası	7,840	3	2,613	10,986	,000*	2-1
	Grup İçi	50,188	211	,238			4-1
	Toplam	58,028	214				
Fiziksel Zorbalık-2	Gruplar Arası	4,346	3	1,449	2,525	,059	Anlamlı Fark
	Grup İçi	121,075	211	,574			Fark Yok
	Toplam	125,421	214				
Dolaylı Zorbalık	Gruplar Arası	6,559	3	2,186	4,440	,005*	2-1
	Grup İçi	103,902	211	,492			3-1
	Toplam	110,461	214				4-1
Toplam	Gruplar Arası	7,353	3	2,451	9,531	,000*	2-1
	Grup İçi	54,263	211	,257			3-1
	Toplam	61,616	214				4-1

1:Okur-Yazar Değil 2: İlköğretim 3:Lise 4:Lisans ve Üzeri
p<.05

Tablo 18 incelendiğinde çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği toplam [F(3-211)=9,53, p<.05]. ve sözel zorbalık [F(3-211)=10,57 , p<.05], dolaylı zorbalık [F(3-211)=4,44 p<.05 alt boyut puan ortalamaları arasında baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu anlamlı farkın, okuryazar olmayan babalar ile ilköğretim mezunu babalar arasında ilköğretim mezunu babalar lehine, okuryazar olmayan babalar ile lise mezunu babalar arasında lise, lisans ve üzeri mezunu babalar da ise lisans ve üzeri mezunu babalar lehine olduğu görülmektedir.

Tablo 18'de çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği fiziksel zorbalık-1 alt boyutu puan ortalamaları arasında baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [F(3-211)=10,98, p<.05]. Bu anlamlı farkın, okuryazar olmayan babalar ile lise mezunu babalar arasında lise mezunu babalar lehine,

okuryazar olmayan babalar ile lisans ve üzeri mezunu babalar da lisans ve üzeri mezunu babalar lehine olduğu görülmektedir. ($p < .05$).

Tablo 18'de çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği fiziksel zorbalık-2 zorbalık alt boyutu puan ortalamaları arasında baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir [$F(3-211)=0,55$, $p > .05$]. Çocukların Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği fiziksel zorbalık-2 zorbalık alt boyutu puanları babaların eğitim durumuna bağlı fark göstermemektedir.

BÖLÜM V

Sonuç Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1.Sonuç-Tartışma

Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu) ve Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)'nin geçerlilik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Yapılan istatistiki işlemlerin ardından söz konusu ölçeklerle veriler toplanmış ve okul öncesi dönem çocuklarının zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalma durumları; cinsiyet, yaş grubu, anne-baba eğitim düzeyi değişkenleri açısından incelenmiştir.

Zorbalık Ölçeği' nin 38 maddesi üzerinden yapılan iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) ölçümü sonucunda, ölçeğin tamamının ve alt boyutlarının iç tutarlık (Cronbach Alpha) katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği' nin kapsam geçerliliği çalışması kapsamında alanda uzman 16 akademisyenin görüşlerine göre düzeltmeler ve değişiklikler yapılarak kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapı geçerliğini ve faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı/Keşfedici Faktör Analizi (Exploratory Factor Analysis) ile geliştirilmiş olan 38 maddeli, dört faktörlü Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'ne doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda gözlenen değişkenlerin t değerlerinin .01 düzeyinde manidar olduğu görülmektedir. Gözlenen değişkenlere ilişkin hata varyansları incelendiğinde hata varyansı yüksek herhangi bir değişkenin olmadığı görülmektedir. Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin yapı geçerliği çalışmasında, ölçeğin tümünün alt boyutlarla ilişkilerine ve alt ölçeklerin de kendi aralarındaki ilişkilerine bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür.

3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları cinsiyete göre farklılaşma durumlarını incelemek için Zorbalık Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin toplam ve alt boyutlarında çocukların cinsiyetine göre farklılaşmalara bakılmıştır. Bu amaçla her

iki grubun ölçekte aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada bağımsız örneklerde t Testi uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre çocukların zorba olma durumlarının hem toplam olarak hem de alt ölçeklerde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılığın erkek çocukları lehine olduğu belirlenmiştir. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında erkeklerin kızlara göre akranları ile ilişkileri incelendiğinde erkeklerin daha fazla zorbalık yaptığı belirlenmiştir (Ayas, 2010; Kapçı,2004; Pekel, 2004; Pişkin, 2006; Salı, 2014; Smith ve Sharp, 2003; Uysal ve Dinçer, 2013). Akduman (2012)'in okul öncesi öğretmenlerinin değerlendirilmeleri ile akran zorbalığını incelediği çalışmasında öğretmenler; erkek çocuklar arasında akran zorbalığının daha çok yaşandığını belirtmişlerdir. Aslan ve Tuğrul (2013)'un çalışmasında fiziksel zorbalık puanı yüksek olan çocukların %43,3'ü kız, %56,7'si erkektir. Özcebe ve diğerleri (2006) şiddetin uygulama sıklığını incelediği çalışmalarında erkek öğrenciler arasında %31,5 ve kız öğrenciler arasında %27,6 oranında olduğu bulunmuştur. Hilooğlu (2009)'nun çalışmasında kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre zorba, kurban, zorba-kurban gibi aktif zorbalık gruplarında erkeklere göre daha düşük oranda zorbalığa dahil olmuşlardır; kız öğrenciler, daha çok zorbalığa karışmayan grupta yer almışlardır. Bütün bu bulgulara göre cinsiyet değişkeninin zorba olmayı etkileyen bir faktör olduğu ve araştırma bulguları ile alan yazındaki çalışmaların örtüştüğü görülmektedir.

3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları yaş grubuna göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiş ve Zorbalık Ölçeği'nin puanları arasında yaş grubu bakımından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Salı (2014)'nın araştırmasında çocukların yaşının akranların şiddetine maruz kalma puan değerleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılığa neden olmadığı saptanmıştır. Akduman (2012)'in çalışmasındaki bulgular her iki yaş grubunda da saldırganlığı görüldüğü bu araştırmanın bulgularını desteklerken 5-6 yaş grubunda, 3-4 yaş grubuna göre fiziksel saldırganlık oranı düşerken, sözel ve ilişkisel saldırganlık oranının arttığı sonucu ile desteklememektedir.

3-6 yaş çocuklarının zorbaca davranma durumları anne-baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiştir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre ölçeğin genel, sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1, fiziksel zorbalık-2 puanlarının anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur. Farkın hangi eğitim düzeyleri lehine olduğuna bakmak için post-hoc testlerden Scheffe kullanılmıştır. Bu anlamlı farklılığın okuryazar olmayan annelerle lisans ve üzeri mezunu anneler arasında

lisans ve üzeri mezunu anneler lehine, ilköğretim mezunu babalarla lisans ve üzeri mezunu babalar arasında lisans ve üzeri mezunu babalar lehine olduğu görülmektedir. Uysal ve Dinçer (2013)'in çalışmalarında baba öğrenim düzeyinin çocukların ilişkisel saldırganlık açısından bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Dizman (2003) 'ın yaptığı çalışmada anaokulunda yüksek düzeyde fiziksel saldırganlık gösteren erkek çocuklarının annelerinin düşük öğrenim düzeyindeki anneler olduğu bulunmuştur. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu'nun (2010) çalışmasında baba öğrenim durumu saldırgan davranışlar üzerinde anlamlı bir farklılık taşımamakla birlikte öğrenim düzeyinin artmasıyla bu davranış sorununun azaldığı bulunmuştur.

Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği (Okul Öncesi Dönem Öğretmen Formu)'nin 31 maddesi üzerinden yapılan iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) ölçümü sonucunda, ölçeğin tamamının ve alt boyutlarının iç tutarlık (Cronbach Alpha) katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin kapsam geçerliliği çalışması kapsamında alanda uzman 16 akademisyenin görüşlerine göre düzeltmeler ve değişiklikler yapılarak kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapı geçerliliğini ve faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı/Keşfedici Faktör Analizi (Exploratory Factor Analysis) ile geliştirilmiş olan 31 maddeli, dört faktörlü Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'ne doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda gözlenen değişkenlerin t değerlerinin .01 düzeyinde manidar olduğu görülmektedir. Gözlenen değişkenlere ilişkin hata varyansları incelendiğinde hata varyansı yüksek herhangi bir değişkenin olmadığı görülmektedir. Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin yapı geçerliliği çalışmasında, ölçeğin tümünün alt boyutlarla ilişkilerine ve alt boyutların da kendi aralarındaki ilişkilerine bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür.

3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumları cinsiyete göre farklılaşma durumlarını incelemek için Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin toplam ve alt boyutlarında çocukların cinsiyetine göre farklılaşmalara bakılmıştır. Bu amaçla her iki grubun ölçekte aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada bağımsız örneklemelerde t Testi uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre çocukların zorbalığa maruz kalma durumlarının hem

toplam olarak hem de alt ölçeklerde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılığın erkek çocukları lehine olduğu belirlenmiştir. Alan yazın incelendiğinde erkek çocukların daha çok zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir (Ayas, 2010; Çankaya, 2011; Pişkin, 2006; Smith ve Sharp, 2003). Kochenderfer-Ladd (2004)"ın, çalışmasında kız çocuklarının erkeklere göre akran şiddetinden duygusal olarak daha çok etkilendiği fakat erkeklerin akran şiddetine, kızlara göre daha fazla maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Uluyurt (2012)"un araştırmasında erkek çocukların akranların şiddetine maruz kalma puanları kız çocuklarının puanlarından yüksek olarak bulunmuştur. Akran zorbalığına maruz kalma oranları cinsiyetler arasında uygulamaları açısından karşılaştırıldıklarında kız öğrencilerin genellikle her iki cinsiyet tarafından, erkek öğrencilerin ise yine erkekler tarafından akran zorbalığına maruz kaldıkları görülmüştür. Akran zorbalığı göstermeye ilişkin değerlendirilmeler sonucunda erkek öğrencilerin genellikle yine erkeklere karşı akran zorbalığı gösterdikleri bulunmuştur (Pekel, 2004). Kapçı (2004)"nın çalışmasında zorbalığın demografik değişkenlerden çok psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Bazı araştırmalarda kurban durumundaki kız ve erkeklerin oranlarının birbirine yakın olduğu bulunmuştur (Yıldırım, 2012).

3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarının yaş grubuna göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiş ve Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Ölçeği'nin puanları arasında yaş grubu bakımından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

3-6 yaş çocuklarının zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarının anne-baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği Anova ile test edilmiştir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre ölçeğin genel, sözel zorbalık, fiziksel zorbalık-1, fiziksel zorbalık-2 puanlarının anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur. Farkın hangi eğitim düzeyleri lehine olduğuna bakmak için post-hoc testlerden Scheffe kullanılmıştır Bu anlamlı farklılığın, okuryazar olmayan anneler ile ilköğretim mezunu anneler arasında ilköğretim, lise mezunu anneler arasında lise, lisans ve üzeri mezunu annelerde ise lisans ve üzeri mezunu anneler lehine, okuryazar olmayan babalar ile ilköğretim mezunu babalar arasında ilköğretim, lise mezunu babalar arasında lise, lisans ve üzeri mezunu babalar da ise lisans ve üzeri mezunu babalar lehine olduğu görülmüştür. Uluyurt (2012)"un araştırmasında baba eğitim düzeyi arttıkça akran şiddetine maruz kalma puanı azalmaktadır. Perren, Stadelmann ve Von Klitzing

(2009)'in çalışmalarında düşük eğitimli ebeveynleri olan çocukların zorbalığa uğrama risklerinin daha fazla olduğu ayrıca belirtilmiştir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

- Okul öncesi dönem çocuklarının bakımından ve eğitiminden sorumlu kişiler olan kişi ve kurumların zorbalık davranışlarının başlangıcı olan bu dönemde farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.
- Zorba ve kurban açısından risk grubundaki çocuklar tespit edilerek ve bunlara yönelik iyileştirici programlar geliştirilebilir.
- Anne babalar, eğitimciler, okul öncesi kurumlarındaki personeller akran zorbalığı konusunda bilgilendirilebilir.
- Okul öncesi eğitim programı içerisine ve aile eğitim programına entegre olarak zorba davranma ve zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarını önleyici, kontrol edici teknikler ile ilgili bilgiler eklenebilir. Okul öncesi dönemde ortaya çıkan zorbalık davranışlarını azaltıcı ve zorbalığa maruz kalma durumlarının olumsuz etkilerini giderici önleyici programlar geliştirilebilir.
- Okul öncesi dönem ile ilgili akran zorbalığı çalışmalarının yetersiz olduğu düşünüldüğünden zorba ve kurban olma durumlarını birlikte çalışmalar yapılabilir.
- Okul öncesi öğretmen adaylarına lisans öğrenimleri sürecinde akran zorbalığı ile ilgili olarak farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- Bu çalışmada öğretmenler tarafından doldurulan ölçek ile veri toplanmıştır. İleride yapılacak çalışmalarda ailenin, eğitim programlarının ve çocukların sınıf içi gözlemine dayalı incelendiği çalışmalarla daha geniş ölçekli araştırmalar yapılabilir.

- Farklı ölçme araçlarıyla bu araştırmada geliştirilen ölçekler kullanılarak okul öncesi dönemdeki zorbalık ve mağdur olma durumları farklı değişkenler açısından incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akduman, G.G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23 (1), 121-137.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne- baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, V. (2001). *Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yüklenme eğilimleri arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O.S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3 (1), 93-110
- Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar, M. (2002). *Okul öncesi eğitim ve okul öncesi eğitim programı* (Geliştirilmiş 2.Baskı). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Aslan, Ö.M ve Tuğrul, B. (2013). Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13, 27-41.
- Aslan, Ö.M ve Tuğrul, B. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların oyunlarında ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarının içerik analizi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 7 (1), 60-77.
- Ayas, T. (2010). *Okullarda yaygın sorun olan zorbalığı önlemek*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Ayas, T (Ekim, 2011). *Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı*. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunuldu, İzmir.

- Ayas T. ve Pişkin M.(2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10, 550-568.
- Balanuye, I. (2007). *Okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beckman, L. and Svensson, M. (2015). The cost-effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program: Results from a modelling study. *Journal of Adolescence*, 45,127-137. Web: doi:10.1016/j.adolescence.2015.07.020 adresinden 25.05.2016 tarihinde alınmıştır.
- Bonica, C., Arnold, D. H., Fisher, P. H., Zeljo, A., and Yershova, K. (2003). Relational aggression, relational victimization, and language development in preschoolers. *Social Development*, 12(4), 551-562. Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9507.00248/epdf> adresinden 02.02.2016 tarihinde alınmıştır.
- Büyüköztürk, Ş., Şekercioğlu, G. ve Çokluk, Ö. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, S. (2004). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Camodeca, M. and Goossens, F. (2005). Aggression, social cognitions, anger and sadness in bullies and victims. *Journal of Child Psychology&Psychiatry*, 46(2), 186-197 12p. Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1469-7610.2004.00347.x/epdf> adresinden 11.12.2015 tarihinde alınmıştır.

Craig, W., Pepler, D. Ve Blais, J. (2007). Responding to bullying: what works?, *School Psychology International*, 28 (4), 465-477. Web: <http://spi.sagepub.com/content/28/4/465.full.pdf+html> adresinden 04.03.2016 tarihinde alınmıştır.

Crothers, L. M. and Levinson, E. M. (2004). Assessment of bullying: A review of methods and instruments. *Journal of Counseling & Development*, 82, 496-503. Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00338.x/epdf> adresinden 02.03.2016 tarihinde alınmıştır.

Dake, J. A., Price, J. H. and Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73, 173–180. Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1746-1561.2003.tb03599.x/epdf> adresinden 01.05.2016 tarihinde alınmıştır.

Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (3), 149-162.

Doğan-Ateş, A. ve Yağmurlu, B. (2010). Examining Victimization in Turkish Schools. *European Journal of Educational Studies*, 2(1), 31- 37.

Dracic, S. (2009). Bullying and peer victimization. *Materia Socio Medica*, 21(4), 216–219. Web: <http://www.scopemed.org/fulltextpdf.php?mno=6942> adresinden 11.12.2016 tarihinde alınmıştır.

Doğutaş, A. ve Doğutaş C (2012). *Erken psikososyal müdahale ve düzenlemelerle okullarda şiddetin önlenmesi*. (1.Baskı). Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları.

- Elliott, M. (2002). Bullying and the under fives. In M. Elliott (Ed.), *Bullying a practical guide to coping for schools* (3rd ed.) (pp. 50-57). London: Pearson Professional Limited.
- Ergül, A. (2009). *Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: katılımcı rolü gruplarında tepkisel amaçlı saldırganlık ve toplumsal konum*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erol, D. (2007). *Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları (Eskişehir İl Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., Fredriks, A. M., Vogels, T. and Verloove-Vanhorick, S. P. (2006). Do bullied children get ill, or do ill children get bullied? A prospective cohort study on the relationship between bullying and health-related symptoms. *Pediatrics*, 117 (5), 1568- 1574. Web: <http://courses.washington.edu/nurs509/bully/great%20study.pdf> adresinden 11.11.2015 tarihinde alınmıştır.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri*. (Çev. Alpagut, Ş.). İstanbul: Payel Yayınevi (Eserin orijinali 1973'te yayımlandı) .
- Green, G. (2007). Bullying: A concern for survival. *Education*, 128(2), 333–336.
- Güvenir, T. (2005). *Okulda akran istismarı* (1. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.

- Gillies- Rezo, S. ve Bosacki, S. (2003). Invisible Bruises: Kindergartens' perceptions of bullying. *International Journal of Children's Spirituality*, 8, (2), 163-177.
Web: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13644360304628>
adresinden 03.03.2016 tarihinde alınmıştır.
- Gülay, H. (2010). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gülay, H. (2009). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (22), 82-93.
- Gülay, H. (2009). 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 104-121.
- Gülay, H. (2008). 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*.(1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Hernandez, T. and Seem, S.(2004). A safe school climate: A systemic approach and the school counselor. *Professional School Counseling*, 7 (4), 256-262.
Web: http://www.jstor.org/stable/pdf/42732589.pdf?_=1469629693804
adresinden 04.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- Hilooğlu, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbaca davranışlarını yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Holt, M.K., Raczynski, K., Frey, K.S., Hymel, S. and Limber, S.P. (2013). Schooland community-based approaches for preventing bullying. *Journal of School Violence*, 12, 238–252. Web: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15388220.2013.792271> adresinden 01.03.2016 tarihinde alınmıştır.

İmrak, Ç.H. (2009). *Okulöncesi dönemde kaynaştırma eğitime ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Jan, A. and Husain, S. (2015). Bullying in elementary schools: Its causes and effects on students, *Journal of Education and Practice*, 6, (19), 43-56. Web <http://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/view/24163/24736> adresinden 05.05.2016 tarihinden alınmıştır.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004) . *Yeniden insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kapıcı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1, 1-13.

Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi* , 3 (2), 207-227.

Karasar, Niyazi. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (19. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Kepenekçi, Y. K., ve Çinkır, S. (2006). Bullying among Turkish high school students. Child abuse & neglect: *The International Journal*, 30 (2), 193-204.

Keskin, S.Ç. (2015). *Okul öncesi/ ilkokul çocukları için sosyal bilgiler öğretimi*. (9.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Kochenderfer, B.J., and Ladd, G.W. (1996). Peer victimization: Cause or consequence of school maladjustment. *Child Development*, 67, 1305-1317.
- Kochenderfer-Ladd, B. (2004). Peer victimization: The role emotions in adaptive and maladaptive coping. *Social Development*, 13, 3, 329-349.
- Kuru-Turaşlı, N. (2007). Okulöncesi eğitimin tanımı, kapsamı ve önemi. G. Haktanır. (Editör). *Okulöncesi Eğitime Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lamb, J., Pepler, D. J., and Craig, W. (2009). Approach to bullying and victimization, *Canadian Family Physician*, 55 (4), 356-360.
- Laura, E.B. (2013). *Bebekler ve çocuklar-doğum öncesinden orta çocukluğa* (Çev. Nesrin Işık Erdoğan) Ankara: Nobel yayıncılık (Eserin orijinali 2012'de yayımlandı).
- Levine, E. And Tamburrino, M. (2014). Bullying among young children: Strategies for prevention, *Early Childhood Education Journal*, 42 (4), 271-278.
- Liepe-Levinson, K. and Levinson, M. H. (2005). A general semantics approach to school-agebullying. *A Review of General Semantics*, 62 (1), 4–16.
- Lipman, E. L. (2003). Don't let anyone bully you into thinking bullying is not important! *Canadian Journal of Psychiatry*, 48 (9), 575-576. Web: <https://ww1.cpapc.org/Publications/Archives/CJP/2003/october/guesteditorial.pdf> adresinden 01.02.2016 tarihinde alınmıştır.
- Liepe-Levinson, K. and Levinson, M. H. (2005). A general semantics approach to school-age bullying. *A Review of General Semantics*, 62 (1), 4–16.
- Lyznicki, J.M., McCaffree, M.A. and Robinowitz, C.B. (2004). Childhood bullying: implications for physicians, *American Family Physician*, 70 (9), 1723-1728.

- MEB. (1973). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. Web: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden 05/01/2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (1993). *On dördüncü Milli Eğitim Şurası*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden 20.05.2014 tarihinde alınmıştır.
- Metin, M. (2015). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Pegam Akademi Yayınları.
- Monks, C. P. and Smith, P.K. (2006). Definitions of bullying: age differences in understanding of the term, and the role of experience. *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 801-821. Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1348/026151005X82352/epdf> adresinden 11.11.2016 tarihinden alınmıştır.
- Mynard, H. and Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer victimization scale, *Agressive Behaviour*, 26, 169-178. Web: [http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)10982337\(2000\)26:2%3C169::AID-AB3%3E3.0.CO;2-A/epdf](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)10982337(2000)26:2%3C169::AID-AB3%3E3.0.CO;2-A/epdf) adresinden 11.11.2015 tarihinde alınmıştır.
- Nansel TR., Craig W., Overpeck M.D., Saluja G. and Ruan J, (2004). The health behavior in school-aged children bullying analyses working group. cross-national consistency in there lationship between bullying behaviors and psychosocial adjustment. *Arch Pediatr AdolescMed*, 158, 730-736.
- Nansel, T.R. And Overpeck, M.D. (2003). Operationally defining "bullying" (Reply). *Archives of Pediatricsand Adolescent Medicine*, 157, 1135–1136.
- Ogelman, G.H. ve Erten, H. (2013). 5-6 yaş çocuklarının akran ilişkileri ve sosyal konumlarının okula uyum düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi (boylamsal çalışma). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 , 153-163.

- Ogelman, H.G, Körükçü, Ö. ve Ersan, C. (2015). Anne ve öğretmen ile olan ilişkilerin okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini yordayıcı etkisinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19 (1), 179-206.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. England: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. and Limber, S. (2007). *Olweus bully prevention program*. Center City, MN: Hazelden.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (1995). *Kız sanat okulları için okul öncesi eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Öksüz, Y., Çevik, C., Özçakır S.Ö., Baba, M., Güven, E. (2012). Öğretmenlik uygulaması yapılan ilköğretim okullarındaki zorba davranışların incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 5 (1), 205-229.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 493-517.
- Özcebe, H. , Çetlik, H. ve Üner, S. (2006). *Adölesanlarda şiddet davranışları*. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Şiddete Yönelik Alınabilecek Tedbirler Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- Pellegrini, A.D. (1998). Bullies and victims in school: a review and call for research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19 (2), 165-176.
- Perren, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: social behaviour, peer relationships, and social status*. Unpublished doctoral dissertation, Switzerland: University of Bern.
- Perren, S., Stadelmann, S. and Von Klitzing, K. (2009). Child and family characteristics as risk factors for peer victimization in kindergarten, *Schweizerische Zeitschrift für Bildungswissenschaften*, 31(1), 13-32.

- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-632.
- Pişkin, M. (Ocak, 2005). *Okulda akran zorbalığı*. Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü Okullarda Şiddet Panelinde sunuldu, Ankara.
- Polanin, J.R., Espelage, D.L. and Pigott, T.D. (2012). A meta-analysis of school-based bullying prevention programs' effects on by stander intervention behavior. *School Psychology Review*, 41 (1), 47-65.
- Reid, P., Mosen J. and Rivers, L. (2004). Psychology's contribution to understanding and managing bullying with in schools, *Educational Psychology in Practice*, 20 (3), 241-258.
- Resmi Gazete (2005). *Çocuk Koruma Kanunu*, Ankara: Başbakanlık Basımevi Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.
- Reynolds, W.N. (2003). Reynolds bully victimization scales for schools manual. San Antonio, TX: The Psychological Corporation.
- Rigby, K. (2002). Bullying in childhood. In P. K. Smith and C. H. Hart (Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development* (pp. 549-569). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Rigby, K. (1996). *Bullying in schools: and what to do about it*. Australia: Melbourne, ACER Press.

- Rigby, K. (1997). What children tell us about bullying in schools. *Children Australia*, 22 (2), 28-34. Web: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=9630218&fileId=S1035077200008178> adresinden 11.11.2016 tarihinde alınmıştır.
- Salı, G. (2014). Okulöncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 195-216.
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. (8. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalance and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem and depression, *Adolance*, 38, 735-747.
- Schroeder, J. (2006). *The Society for Safe and Caring Schools and Communities. The Alberta Teachers' Association. Canada*. Web: <https://www.teachers.ab.ca/SiteCollectionDocuments/ATA/For-Members/Professional%20Development/Diversity,%20Equity%20and%20Human%20Rights/Safe%20and%20Caring%20Schools%20for%20Transgendered%20youth.pdf> adresinden 01.03.2016 tarihinde alınmıştır.
- Schoen, S. and Schoen, A. (2010). Bullying and harassment in the United States. *Clearing House*, 83 (2), 68–72.
- Sharp, S. and Smith, P. K. (2003). Understanding bullying. In S. Sharp and P. K. Smith (Eds.), *Tackling bullying in your school a practical handbook for teachers* (pp. 1-5). London: Routledge.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E. S. ve Çinko, M. (2008). *Sosyal bilimler SPSS'le veri analizi*. (2.Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Smith, P. K. (1997). Bullying in life-span perspective: what can studies of school bullying and work place bullying learn from each other? *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 7 (3), 249-255.

Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. F. and Liefoghe, A.P.D. (2002). Definitions of bullying: a comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison. *Child Development*, 73 (4), 1119-1133.

Smith, P.K. and Sharp, S. (1994). *Scholl bullying: Insights and perspectives*. London: Routledge.

Smith, P. K. and Brain, P. (2000). Bullying in schools: lessons from two decades of research. *Aggressive Behavior*, 26 (1), 1-9.

Smith, P.K. (2000). Bullying and harassment in schools and the rights of children. *Children and Society*, 14 (4), 294-303.

Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R.F. and Liefoghe, A.P.D. (2002). Definitions of bullying: a comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison, *Child Development*, 73, 4, 1119–1133. Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8624.00461/epdf> adresinden 11.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Sprague, J. and Walker, H. (2002). *Guide 1: Creating School wide Prevention and Intervention Strategies. Safe And Secure: Guides To Creating Safer Schools*. Northwest Regional Educational Laboratory. Web: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/book1.pdf> adresinden 03.01.2015 tarihinde alınmıştır.

Stassen Berger, K. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten?. *Developmental Review*, 2790-126. Web: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S027322970600061X> adresinden 11.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Storey, K. and Slaby, R. (2013). *Eyes on Bullying in Early Childhood*. USA: Education Development Center.

- Sweeting, H. and West, P. (2001) Being different: correlates of the experience of teasing and bullying at age 11. *Research Papers in Education*, 16 (3), 225-46.
- Şahin, M., Demirağ, S. ve Aykaç, F. (2009). anasınıfı öğretmenlerinin akran zorbalığı ile ilgili algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1-16.
- Şahin M. (2009). *Zorbalık ve empati eğitimi (araştırma-eğitim-uygulama)*. Ankara: Element Yayınları.
- Tani, F., Paul, S., Greenman, B. H. and Schneider, F. (2003). Bullying and the big five: A study of childhood personality and participant roles on bullying incidents. *School Psychology International*, 24 (2), 131- 146.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tepetaş, G.Ş, Akgün, E. ,Altun, S.A. (2010). Identifying preschool teachers' opinion about peer bullying, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 1675-1679.
- Totan, T. (2007). Okulda zorbalığı önlemede eğitimcilere ve ebeveynlere öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 190-202.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Uluyurt, F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ummanel, A. (2007). *Okulöncesi çocuklarda akran kabulünün çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- UNICEF (1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama El Kitabı*, Ankara: UNICEF Yayınları.

- Ural, O. ve Ramazan, M. O. (2007). Türkiye’de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. Özdemir, S., Bacanlı, H. ve Sözer, M. (Editörler). *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Ural, B. ve Özteke, N. (2007). *Okulda zorbalık* .(1. Baskı).Ankara: Kök Yayıncılık.
- Uysal, H. (2011). *Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 5(4), 468-483.
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2013). Okul Öncesi Dönemde Karşılaşılan Fiziksel ve Dolaylı Saldırganlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38, 169.
- Üneri, Ö.Ş. (2011). Çocuklarda akran zorbalığı. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24 (4), 352-353.
- Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K. and Didaskalou, E. (2011). Bully/ victim problems among preschool children: a review of current research evidence. *Educational Psychology Review*, 23 (3), 329-358.
- Wood, J.J., Cowan, P.D., Baker, B.L. (2002). Behavior problems and peer rejectionin preschool boys and girls, *The Journal of Genetic Psychology*, 136 (1), 72-88.
- Yavuzer, Y.T. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri, *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 192, 43.
- Yeşilyaprak, B. ve Balanuye, I.D. (2007). Okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları ölçeği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 38-48.

Yıldırım, R. (2012). Akran zorbalığı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 39-51.

Yılmaz, A. ve Çınar, S. (2014). Okul öncesi kurumlarda güveli çevre. Boztepe, H. (Editör). *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim*.1. Baskı. Ankara: Hedef Yayıncılık, ss. 185-218.

Yolcu, S. (2014). The predictive effects of the behaviour problem variables on peer victimisation in preschool children. *Early Child Development And Care*, 184 (9-10), 1447-1457.

Zembat, R. (1992). *Okulöncesi eğitim kurumlarında yönetim ve yönetici özellikleri*. Yayımlanmış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

EK-1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

GENEL AÇIKLAMA

Değerli Öğretmenim,

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi alanında “3-6 Yaş Çocuklarının Zorbalık Davranışları ve Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışması sürdürmekteyim. Bu çalışma kapsamında aşağıda yer alan kişisel bilgi formu ve ölçek ile veri toplanması amaçlanmaktadır. Toplanan bu veriler, araştırma amacı dışında başka hiçbir amaç için kullanılmayacaktır. Saygılarımla.

Muhsin YÖRÜK
Araştırmacı

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yönerge: Burada sorulan soruları, sorunun yanındaki ilgili parantez içine (X) işareti koyarak ya da boş bırakılan yere yazarak yanıtlayınız.

1.Cinsiyetiniz () Kadın () Erkek

2.Sınıf mevcudunuz () 10-15 () 16-20 () 21 ve üstü

3.Çalıştığınız kurum () Anaokulu () Anasınıfı

Çocuğun;

4.Cinsiyeti () Kız () Erkek

5.Yaşı () 36-48 ay () 48-60 ay () 60 ay-ve üstü

6. Anne Eğitim Durumu:

() Okuryazar değil () İlköğretim () Orta öğretim () Lisans ve üzeri

7.Baba Eğitim Durumu:

() Okuryazar değil () İlköğretim () Orta öğretim () Lisans ve üzeri

8. Annenin çalışma durumu:

() Çalışmıyor() Ev hanımı () İşçi () Memur () Diğer (.....)

9.Babanın çalışma durumu:

() Çalışmıyor () İşçi () Memur () Diğer (.....)

EK-2

**ZORBALIK DAVRANIŞLARINI BELİRLEME ÖLÇEĞİ
(OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÖĞRETMEN FORMU)**

SIRA	MADDELER	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
FİZİKSEL-1						
1	Tekme atar					
2	Tokat atar					
3	Batırma, tırnaklama, çimdikleme gibi fiziksel eylemlerde bulunur					
4	Oyuncak veya bazı cisimleri fırlatır					
5	İtekleme, çelme atma, yere düşürme gibi fiziksel eylemlerde bulunur					
6	Sarsar					
7	Oyuncağını zorla alır					
8	Bir cisimle vurur					
9	Dürter					
10	İzinsiz sırasını alır					
FİZİKSEL-2						
1	Saç çeker					
2	Kulak çeker					
3	Isırır					
4	Tükürür					
5	Sandalyesini çeker					
6	Kolunu asılır/büker					
7	Su ile ıslatır (zorla)					
8	Bedene bir nesne batırır (kalem, iğne, pipet gibi)					
9	Kesici aletlerle saldırır (makas, bıçak gibi)					
10	Kafasını duvara vurur					

SIRA	MADDELER	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
	SÖZEL					
1	Küfürlü ifadeler kullanır					
2	Kaba sözler kullanır (salak, aptal, geri zekalı gibi)					
3	Etiketleme yapar/Ad takar					
4	Konuşmalarla dalga geçer					
5	Laf atar, sataşır					
6	Tehdit eder					
7	Fiziksel özellikleriyle alay eder					
8	Etkinlikleri ve ürünleri kötüler					
9	Kişisel özelliklerle dalga geçer					
10	Korkutur					
	DOLAYLI					
1	Oyunlara almama					
2	Arkadaş grubuna almaz					
3	Konuşmaz					
4	Sorularına cevap vermez					
5	Diğer çocukların konuşmasını ve arkadaşlık kurmasını engeller					
6	Arkadaşlarının oyuncaklarını paylaşmasını engeller					
7	Arkadaşlarının oyunlarına almaması için baskı kurar					
8	İzole eder /Dışlar					

EK-3

Zorbaca Davranma Durumları Öğretmen Görüşü Formu

Değerli Öğretmenim,

Bu çalışmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların zorbaca davranma durumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında aşağıda yer alan kişisel bilgi formu ve açık uçlu sorular ile veri toplanması amaçlanmaktadır. Toplanan bu veriler, araştırma amacı dışında başka hiçbir amaç için kullanılmayacaktır.

Muhsin YÖRÜK
Araştırmacı

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yönerge: Aşağıda Kişisel Bilgi Formu bulunmaktadır. Burada sorulan soruları, sorunun yanındaki ilgili parantez içine (X) işareti koyarak ya da boş bırakılan yere yazarak yanıtlayınız.

- 1.Cinsiyetiniz nedir? ()Kadın () Erkek
- 2.Görev yapmakta olduğunuz okul türü nedir ? () Anaokulu ()Anasınıfı
- 3.Görev yapmakta olduğunuz yaş grubunuz nedir ?
()36-48 ay () 48-60 ay () 60 ay ve üstü

YÖNERGE

Zorbalık; "daha güçlü kişi ya da kişiler tarafından daha az güçlü kişiye uygulanan tekrar eden psikolojik ya da fiziksel eziyet"tir. Bu tanım saldırganlık ya da şiddet tanımından farklıdır. Zorbalıktan söz edilebilmesi için 1-Güç dengesizliği 2-Sürekli tekrar etmesi 3-Kasıtlı yapılması gerekir. **Zorbalık** doğrudan fiziksel güç uygulama, sözlerle yıpratma ve doğrudan fiziksel veya sözel güç kullanmadan onları dolaylı yollarla incitme gibi farklı şekillerde görülebilmektedir. Öğrencileriniz arasında yaşanan bu tür zorbalık davranışlarını alt taraftaki boşluğa yazınız.

EK-4

**ZORBALIK DAVRANIŞLARINA MARUZ KALMA ÖLÇEĞİ
(OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÖĞRETMEN FORMU)**

SIRA	MADDELER	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
FİZİKSEL-1						
1	Tekme atılır					
2	Tokat atılır					
3	Yumruk atılır					
4	Saçı çekilir					
5	Kulağı çekilir					
6	Batırma, tırnaklama, çimdikleme gibi fiziksel eylemlere maruz kalır					
7	Isırılır					
8	Kesici aletlerle saldırılır (makas, bıçak gibi)					
9	Elbisesi yırtılır					
10	Elbisesi kirletilir					
FİZİKSEL-2						
1	Oyuncak veya bazı cisimler fırlatılmasına maruz kalır					
2	İtekleme, çelme atma, yere düşürme gibi fiziksel eylemlere maruz kalır					
3	Oyuncağı zorla alınır					
4	Dürtülür					
5	İzinsiz sırası alınır					

SIRA	MADDELER	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
SÖZEL						
1	Küfür lü ifadelere maruz kalır					
2	Kaba sözler kullanılır (salak, aptal, geri zekalı gibi)					
3	Etiketlenir /Ad takılır					
4	Konuşmasıyla dalga geçilir					
5	Laf atılır, sataşılır					
6	Fiziksel özellikleriyle alay edilir					
7	Kişisel özellikleriyle dalga geçilir					
8	Korkutulur					
DOLAYLI						
1	Oyunlara alınmaz					
2	Arkadaş grubuna alınmaz					
3	Konuşulmaz					
4	Sorularına cevap verilmez					
5	Diğer çocukların konuşması ve arkadaşlık kurması engellenir					
6	Arkadaşlarının oyunlarına alınmaz					
7	İzole edilir / Dışlanır					
8	Yiyecek, oyuncak vb herkesle paylaşılıp onunla paylaşılmaz					

EK-5

Zorbalığa Davranışlarına Maruz Kalma Durumları Öğretmen Görüşü Formu

Değerli Öğretmenim,

Bu çalışmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerin zorbalıktan mağdur olma durumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında aşağıda yer alan kişisel bilgi formu ve açık uçlu sorular ile veri toplanması amaçlanmaktadır. Toplanan bu veriler, araştırma amacı dışında başka hiçbir amaç için kullanılmayacaktır.

Muhsin YÖRÜK
Araştırmacı

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yönerge: Aşağıda Kişisel Bilgi Formu bulunmaktadır. Burada sorulan soruları, sorunun yanındaki ilgili parantez içine (X) işareti koyarak ya da boş bırakılan yere yazarak yanıtlayınız.

- 1.Cinsiyetiniz nedir? ()Kadın () Erkek
- 2.Görev yapmakta olduğunuz okul türü nedir? () Anaokulu ()Anasınıfı
- 3.Görev yapmakta olduğunuz yaş grubunuz nedir?
()36-48 ay () 48-60 ay () 60 ay ve üstü

YÖNERGE

Zorbalık; "daha güçlü kişi ya da kişiler tarafından daha az güçlü kişiye uygulanan tekrar eden psikolojik ya da fiziksel eziyet"tir. Bu tanım saldırganlık ya da şiddet tanımından farklıdır. Zorbalıktan söz edilebilmesi için 1-Güç dengesizliği 2-Sürekli tekrar etmesi 3-Kasıtlı yapılması gerekir. **Zorbalık** doğrudan fiziksel güç uygulama, sözlerle yıpratma ve doğrudan fiziksel veya sözel güç kullanmadan onları dolaylı yollarla incitme gibi farklı şekillerde görülebilmektedir. Zorbalığa maruz kalan çocuklara da **kurban** denilmektedir. Öğrencilerinizin maruz kaldığı zorbalık davranışlarını alt taraftaki boşluğa yazınız.

Özgeçmiş Sayfası

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	: Muhsin YÖRÜK
Doğum Yeri ve Tarihi	: Burdur / 24.02.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	: SDÜ Burdur Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği / Sınıf Öğretmenliği (Çift Anadal)
Yüksek Lisans Öğrenimi	: MAKÜ Eğitim. Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri:	Demirel, M., Yörük, M. ve Özkan, O. (2013). Çocuklar için güvenli internet: Güvenli internet hizmeti ve ebeveyn görüşleri üzerine bir araştırma. <i>Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , 4(7), 54-68. Yörük, M. ve Ünüvar, P. (2016). <i>Okul Öncesi Dönem İçin Zorbaca Davranma Ölçeğinin Geliştirilmesi</i> . 7th International Congress on New Trends in Education ANTALTA, 13-15 Mayıs 2016, pp.154-154.
İş Deneyimi	
Stajlar	:
Projeler	:
Çalıştığı Kurumlar	: Altınyayla Anaokulu (Altınyayla/ BURDUR)
	Zübeyde Hanım Anaokulu (Gölhisar/ BURDUR)
	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi-Gölhisar Sağlık Hizmetleri MYO (Gölhisar/ BURDUR)
	Akdeniz Üniversitesi (Antalya)- (Halen)
İletişim	
E-Posta Adresi	: yorukmuhsin@akdeniz.edu.tr
Tarih	: 2016